

Mariana VACARCIUC

TEORIA ELEMENTARĂ A MUZICII

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT "ION CREANGĂ"
DIN CHIȘINĂU
FACULTATEA *PEDAGOGIE*

Mariana VACARCIUC

TEORIA
ELEMENTARĂ
A MUZICII

NOTE DE CURS
PENTRU STUDENȚII FACULTĂȚILOR
PEDAGOGIE

Chișinău, 2016

CZU 37.016.046:78

V 11

Lucrarea este aprobată spre editare prin decizia
Senatului Universității Pedagogice de Stat “Ion Creangă”

Autor:

MARIANA VACARCIUC, dr., conf. univ.

Recenzenți:

EMILIA MORARU, dr. în studiul artelor, conf. univ., Academia de
Muzica, Teatru și Arte Plastice;

Anton POPOV, dr. în pedagogie, conf. univ., Universitatea de Stat
„Alecu Russo” din Balti.

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Vacarciuc, Mariana.

Teoria elementară a muzicii / Mariana Vacarciuc. – Chișinău : S. n., 2016
(Tipogr. „Garomont-Studio”). – 96 p.

Bibliogr.: p. 93-94 (15 tit.). – 200 ex.

ISMN 979-0-3480-0255-2.

ISBN 978-9975-115-94-0.

CZU 781.2(075.8)

V 11

CUPRINS

ARGUMENT	5
I. SUNETUL	7
1.1. Sunetul ca fenomen fizic și fiziologic.....	7
1.2. Caracteristici ale sunetelor muzicale.....	16
II. NOTAȚIA MUZICALĂ. ELEMENTE DE LIMBAJ MUZICAL	25
2.1 Sisteme de notație muzicală.....	25
2.2 Portativ. Cheia <i>Sol</i>	28
2.3 Nota muzicală. Prezentarea grafică a înălțimii sunetelor.....	34
2.4 Sistemul muzical.....	36
2.5 Ton și semiton. Alterațiile muzicale. Enarmonismul sunetelor.....	38
2.6 Durata sunetelor și a pauzelor muzicale. Prezentarea grafică a duratelor de note și pauze.....	41
2.7 Intensitatea. Clasificarea termenilor de nuanțe dinamice	47
2.8 Timp. Metru. Ritm. Măsură.....	49
2.8.1 Cruza. Anacruza. Metacruza. Sincopa. Contratimp.....	55
2.9 Tempo (clasificarea categoriilor de tempo).....	57
2.10 Interval. Tipuri de intervale.....	59
2.11 Consunare. Acord. Armonie. Trison.....	61
2.12 Sunete stabile și instabile. Tindere. Rezolvare.....	63
2.13 Mod. Gamă. Tonalitate.....	64
2.14 Melodie. Desen melodic. Linie melodică. Punctul culminant.....	77
2.15 Factura muzicală.....	79
2.16 Melisme.....	79
2.17 Forma muzicală.....	83
2.18 Abrevierile în muzică.....	85
BIBLIOGRAFIE	93
ANEXE	95

ARGUMENT

La elaborarea notelor de curs pentru disciplinele universitare "Educația muzicală (curs practic)", "Didactica Educației Muzicale" și "Teoria elementară a muzicii" de la ciclul 1, "Teorii și metodologii avansate în învățământul primar (arte și tehnologii) de la ciclul 2, cât și programa de formare continuă în învățământul primar, s-a ținut seamă de ansamblul de cunoștințe teoretice și competențe practice muzicale necesare viitoarelor cadre didactice din învățământul primar și preșcolar, de dans sportiv și modern/ popular.

Note de curs *Teoria Elementară a Muzicii*, fiind indicat pentru inițierea studenților de la facultățile Pedagogie în arta muzicii, realizează transmiterea și formarea cunoștințelor teoretice și practice privind sunetul, notația muzicală și elementele de bază ale limbajului muzical (ritmul, metrul, intervalele, acordurile, modurile etc.). Astfel, s-a urmărit posibilitatea de formare a competențelor studentului în ceea ce privește citit-scrisul muzical – descifrarea / analiza repertoriilor

simple pentru interpretare vocală, cât și analiza creațiilor muzicale audiate.

În legătură cu exemplele, acestea sunt argumente intuitive concretizate în figuri (35), imagini (4), tabele (6), scheme, scări muzicale, formule ritmice, măsuri, fragmente muzicale concrete (piese vocale) etc.

Fiecare temă finisează cu sarcini pentru evaluare.

Exemplele muzicale din anexă, selectate din repertoriul vocal prevăzut de curriculum de Educație Muzicală, sunt propuse pentru aplicații practice (realizarea analizei elementelor de limbaj muzical).

La alcătuirea notelor de curs s-a urmărit posibilitatea de obținere de către studenți a informațiilor, care să le faciliteze formarea competențelor de descifrare/ intonare și analizare a muzicii (piese vocale și creații muzicale pentru audiții) și, totodată, posibilitatea înțelegerii altor discipline din planul de învățământ, care le pot amplifica aria de accesibilitate prin conținutul tematic explicat în notele de curs *Teoria Elementară a Muzicii*.

Autorul

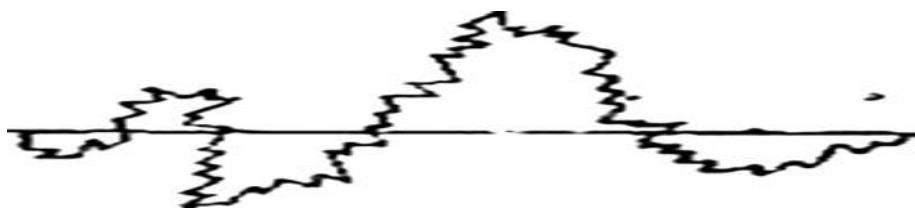
I. SUNETUL

1.1 Sunetul ca fenomen fizic și fiziologic

Totul ce se aude în natură poartă denumirea de *sunet*. Există două tipuri de sunete: *zgomotoase* și *muzicale*.

Sunete zgomotoase.

Zgomotul este produsul vibrațiilor neperiodice ale corpurilor sonore, care nu are frecvență precisă, în complexul acestor vibrații nefiind posibil de a determina sunetul fundamental (Figura 1).

Figura 1. Exprimarea grafică a sunetelor zgomotoase

Cu toate acestea, se poate vorbi și în cazul zgomotului de o anumită *regiune frecvențială* în care se produce, după cum respectivele vibrații neperiodice aparțin unui anumit registru sonor (zgomote înalte, medii sau grave).

Zgomotul reprezintă un sunet puternic, *necoordonat*. Unitatea de măsură a intensității sunetelor este *decibelul* (db) – o unitate de măsură relativă, care are la bază logaritmul raportului între intensitatea unui zgomot și intensitatea de referință, stabilită convențional și considerată ca limita de jos a sunetelor audibile

de către om. Sunetele cu intensitatea de 10, 20, 30 db reprezintă depășirea de 10, 100, 1000 ori a pragului inferior al intensității.

Omul percepe sunete cu o frecvență între 16 și 20 000 vibrații pe secundă și cu o intensitate între 0 și 120 db (de 10 trilioane ori peste pragul minim). Zgomotul produs de o convorbire se situează între limitele de 30 și 60 db. Nivelul de 20-30 decibeli este inofensiv pentru organismul uman – acesta este fonul sonic normal. Întinderea intervalului puterilor acustice este deosebit de mare. Astfel, spre exemplu, o racheta furnizează de zece milioane de miliarde de ori mai multă putere acustică decât o pisică torcând.

Pe cale experimentală s-a constatat că zgomotul mărește presiunea asupra creierului, a ritmului cardiac și a secrețiilor glandulare. Dacă zgomotul este prea tare, depășind o oarecare intensitate (punctul critic), riscă să devină nociv, putând provoca leziuni ale nervului acustic¹.

În decursul timpurilor, muzica a căutat să „umanizeze” zgomotele, utilizându-le mai întâi pe calea instrumentelor clasice de percuție, iar apoi – prin organizarea și selectarea efectelor de zgomot în realizarea unor imagini artistice aparte.

---

¹ *Le dictionnaire de la Psychologie moderne*, in *Marabout Service*, Verviers (Belgique), Ed. Des Presses de Gerard & Co., 1969, Tome I, p. 53.

Fără o utilizare artistică – impresionabilă prin măiestria componistică – zgomotele nu-și au, însă, rostul în muzică. Arta sunetelor, prin natura și conținutul ei expresiv, este capabilă să atribuie nu numai sunetelor, ci și zgomotelor calități estetice, dar ea nu poate accepta zgomotul ca principiu de creație.

Sunete muzicale.

Un sunet se considera *muzical* dacă are frecvența (înălțimea) *determinabilă*, ceea ce-i conferă capacitatea de a fi utilizat în sistemele muzicale de intonație – *melodice* sau *armonice*. După forma vibrațiilor de care este produs, sunetul muzical se prezintă sub două aspecte: *simplu* (pur) și *compus* (timbrat).

Sunetul muzical simplu (pur) rezultă din vibrația de o formă unică, simplă, neposedând armonice. El se exprima grafic printr-o linie sinusoidală, de unde și numele de *sunet sinus* (Figura 2).

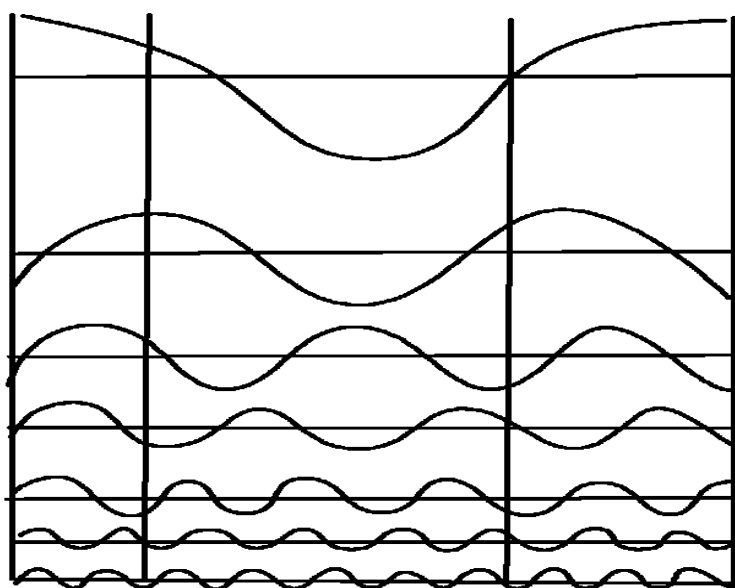
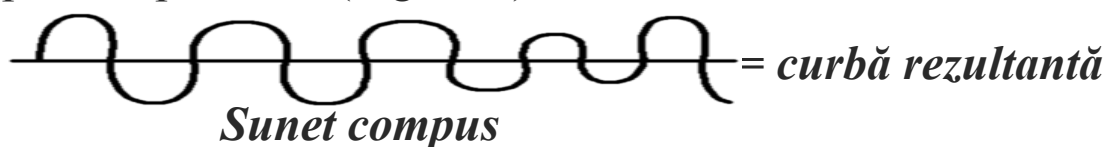
Figura 2. *Exprimarea grafica a sunetului muzical simplu (sinus)*

Având frecvența determinabilă, sunetul sinus poate fi utilizat în realizarea mijloacelor de expresie de natură intonațională, dar lipsindu-i armonicele, nu este generator de timbruri sonore (sunet *monotimbral*). El se obține numai în

laborator, prin aparate electronice capabile sa „fabrice” sunete fără armonice în componența lor.

Întrebuințarea artistică a sunetului *sinus* privește, deocamdată, numai domeniul creației muzicale electronice.

Sunetul muzical compus (timbrat) deține armonice în alcătuirea sa, în seria cărora se distinge predominant auditiv sunetul fundamental. Exprimarea lui grafică se obține prin suprapuneri de mai multe linii sinusoidale reprezentând sunetele simple componente² (Figura 3).

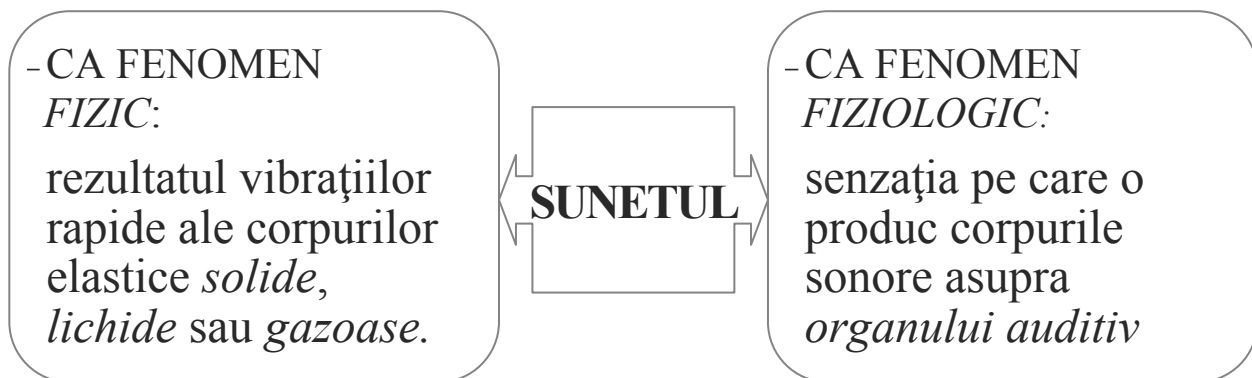

Figura 3. Exprimarea grafică a sunetului muzical compus (timbrat)

Prin natura lor, toate sunetele muzicale, cu excepția sunetului *sinus*, sunt sunete *compuse*. Instrumentele muzicale, vocile, precum și alte surse sonore emit numai sunete în a căror

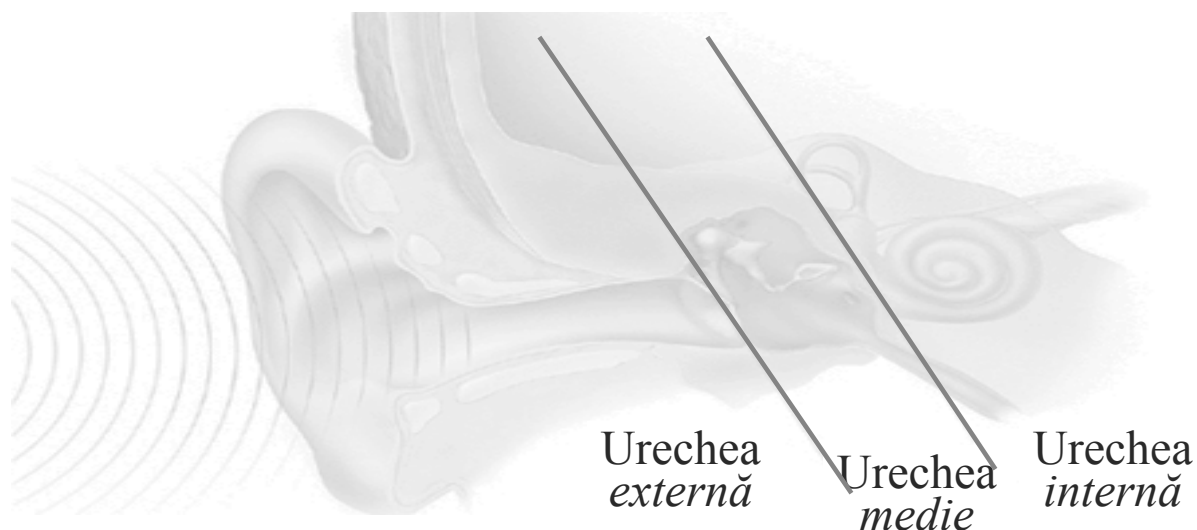
² dupa Buican George, *Elemente de acustica muzicala*. Bucuresti: Editura Tehnica, 1958.. p. 10.

componentă intră armonice (sunete parțiale), operele de artă, până la creația electronică din timpurile noastre, folosind în exclusivitate sunete timbrate (compuse). Sunetul muzical este cunoscut sub două aspecte de bază: ca fenomen *fizic* și ca fenomen *fiziologic* (Figura 4).

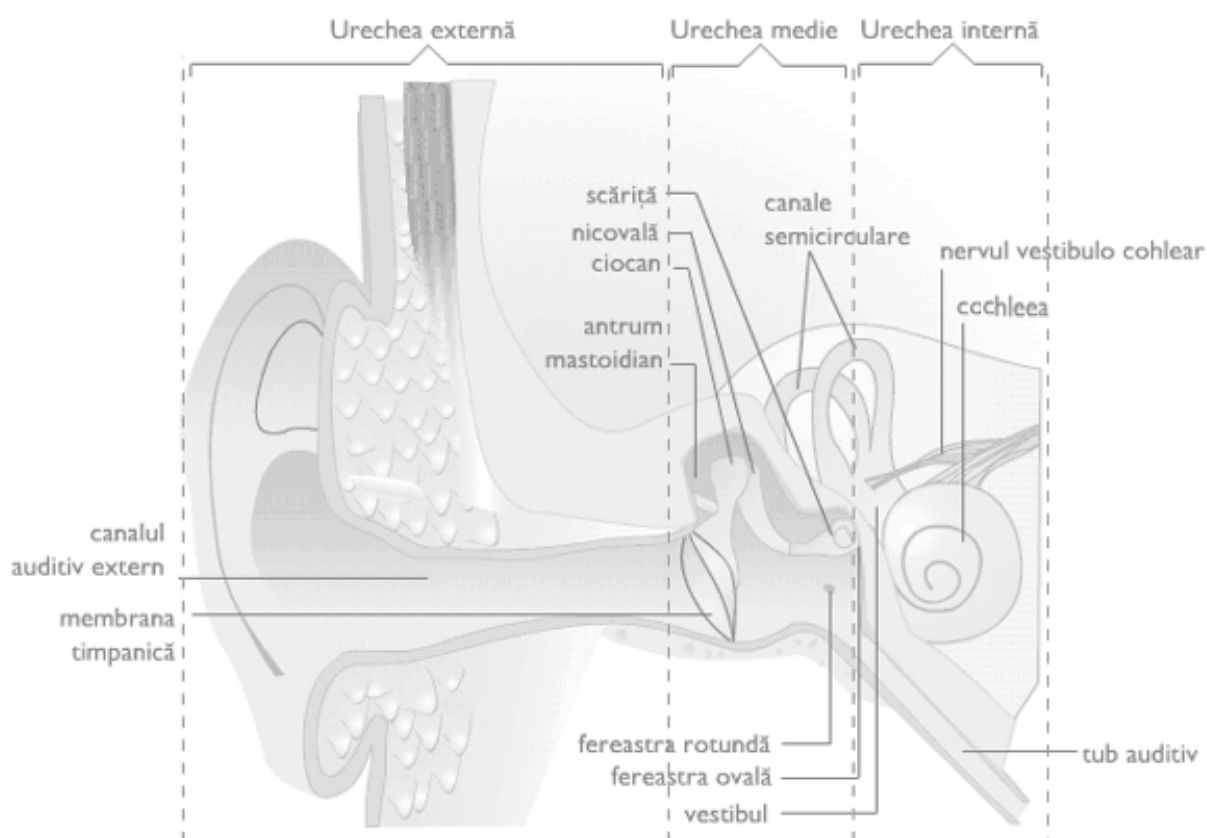
Figura 4. Sunetul ca fenomen fizic și fiziologic

În primul caz sunetul prezintă un fenomen fizic, care stimulează simțul auzului. Percepția sunetelor are loc prin analizatorul auditiv – urechea, care este formată din 3 părți: urechea *externă*, urechea *medie* și urechea *internă* (Figura 5).

Figura 5. Părțile componente a analizatorului auditiv

Urechea *externă* (Figura 6), captează și dirijează prin *pavilion* undele sonore spre conductul auditiv extern, care le transmite membranei timpanului. Membrana timpanului, care separă urechea externă de cea medie, cu grosimea de 0.1 mm și structura fibroasă, funcționează ca un rezonator vibrând la modificările de presiune determinate de undele sonore.

Figura 6. Structura urechii

Urechea *medie* (Figura 6) are forma unei cămăruțe care, la capătul dinspre urechea internă, prezintă două orificii: fereastra ovală și fereastra rotundă. Între timpan și fereastra ovală se găsește un lanț de trei oscioare sprijinite unul de altul: *ciocanul*, *nicovala* și *scărița*, fiind cele mai mici oase. *Ciocanul* se sprijină pe *timpan*, iar *scărița* – pe o membrană care acoperă fereastra

ovală. Vibrația timpanului este transmisă perilimfei și endolimfei din structurile urechii interne.

La oameni auzul are loc când vibrațiile de frecvențe între 15 și 20.000 de hertzi ajung la urechea internă. Hertzul (Hz) este unitatea de măsură a frecvenței egală cu o perioadă pe secundă. Astfel de vibrații ajung la urechea internă, când sunt transmise prin aer, și termenul *sunet* este ceva restricționat la astfel de unde care vibrează în aer.

Urechea *internă* (Figura 6) este formată din labirint – un ansamblu de canale cu o formă complexă ce cuprinde atât organul de auz – *cochleea* (melcul), cât și aparatul vestibular – un organ de echilibru format din trei canale semicirculare și vestibul (nervul *vestibulo-cochlear*). *Cochilia* este o cavitate umplută cu endolimfă, un lichid fluid care primește undele sonore transmise din aer prin urechea *externă* și *medie*. *Cochilia* are o formă spiralată și conține *membrana bazilară*, a cărei rezonanță este diferită pe *lungimea* sa, depinzând de *frecvența* undelor sonore. La suprafața membranei bazilare se află un strat celular cunoscut cu numele de *organul lui Corti*, care este format din celule senzoriale – *cili*. Vibrațiile care trec prin canalul cochiliar *pun în mișcare membrana bazală* și cea *tectorială*, care urmează să acționeze asupra *cililor* (celule senzoriale). Din aceste celule semnalele pornesc spre creier,

unde se transforma în *senzații auditive* (aceste celule vin în contact cu neuroni, ale căror prelungiri formează *nervul auditiv*, care trece prin *tubul auditiv*).

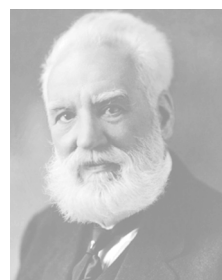
Fizicienii moderni extind termenul pentru a include vibrații similare în medii lichide sau solide. Sunete de frecvențe mai mari de 20.000 Hz sunt numite *ultrasonice*.

Sunetele, pe care la percepe urechea umană, sunt produse de *surse sonore* (emițătoare) – corzi vocale, instrumente muzicale, membranele difuzoarelor ale diferitor aparate (radio, centre muzicale etc.). Sunetul este propagat de *unde sonore*, care, fiind emise de o sursă sonoră exterioară, fac să vibreze timpanul cu aceeași frecvență ca și a sursei sonore.

Sunetul, ca fenomen *fiziologic*, este determinat de caracteristicile fizice ale lui. Astfel, există 3 caracteristici fiziologice ale sunetelor:

1. *Înălțimea*, care se referă la *frecvența de vibrație* a coloanei de aer, corzilor sau membranelor ce produc sunetul. Această caracteristică este relativă, în funcție de înălțimea unui ton de reper, odată cu *creșterea frecvenței* crescând și *înălțimea*.

2. *Intensitatea*, care se măsoară în unități numite *decibel* (dB), denumire provenită de la numele A. G. Bell – inventator al telefonului. Sunetele care generează senzații placute sunt sunete *muzicale*, iar

altele sunt auzite ca *zgomote*. Senzațiile auditive ale omului posedă anumite caracteristici, care, în mod direct, depind de frecvența undelor sonore. Astfel, există:

- *infrasunete*, frecvența undelor sonore ale căror este de 0Hz-20 Hz și pe care analizatorul uman nu le percepe (ele nu se aud);
- *sunete*, frecvența undelor sonore ale căror este de 20Hz- 20000 Hz, pe care omul le aude;
- *ultrasunete*, frecvența undelor sonore ale căror este de peste 20000 Hz și nu sunt auzite de urechea umană.

3. *Timbrul* – calitatea unui sunet de a avea o sonoritate proprie, care se delimitează după sursa sonoră (emițătorul sunetului) în *vocal* și *instrumental*.

În muzică, *înălțimea*, *intensitatea* și *timbrul* pot fi influențate și condiționate de *durată*, care are cauze fizice și este o însușire prin excelență muzicală. Durata sunetului muzical depinde de continuitatea vibrațiilor, adică de fragmentul de timp care trece din momentul producerii unui sunet și până la dispariția lui completă.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

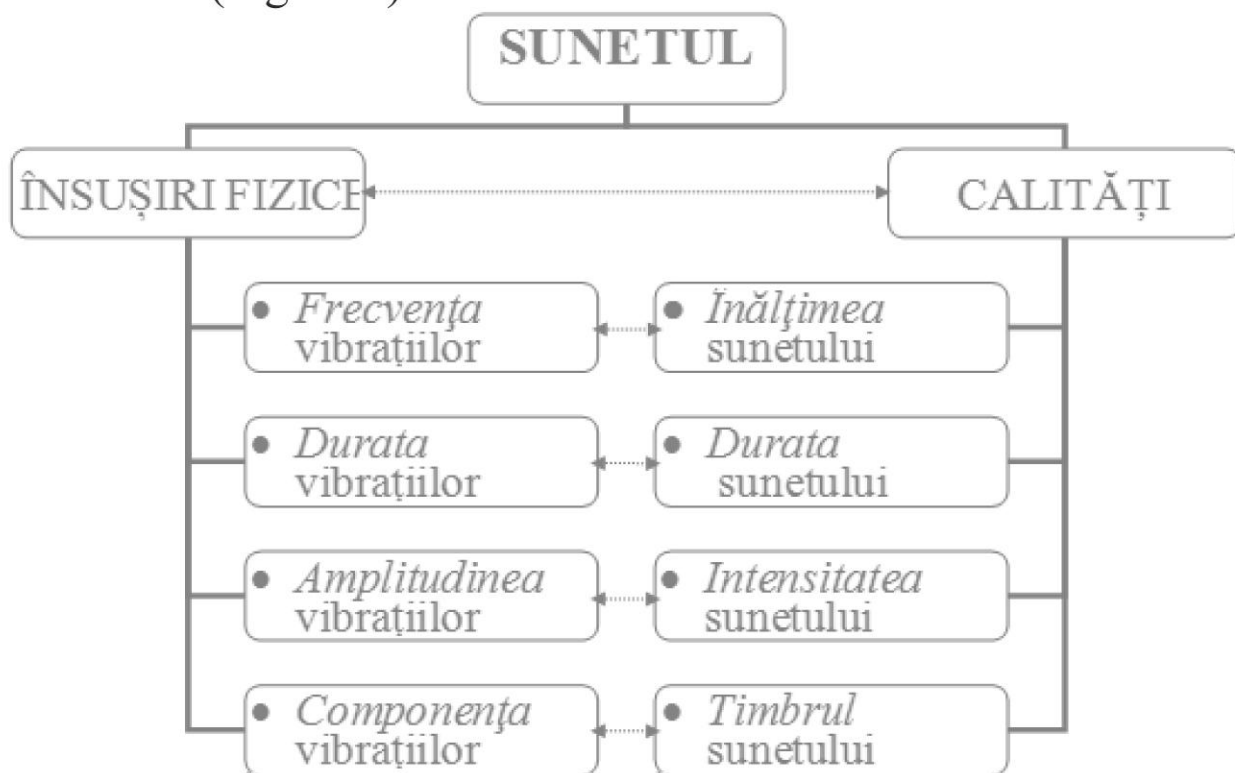
- | Caracterizați sunetul ca fenomen fizic.
- | Caracterizați sunetul ca fenomen fiziologic.

- ‖ Numiți calitățile sunetului muzical și descrieți corelația cu natura fiziologică a lor.
- ‖ Explicați procesul de percepție a sunetului de către analizatorul auditiv uman.

1.2 Caracteristici ale sunetelor muzicale

Sunetele muzicale constituie mijloacele de concretizare ale imaginilor în muzică. Ele, spre deosebire de cele zgomotoase, posedă anumite *însușiri fizice* – frecvența, durata, amplitudinea și componența vibrațiilor, care, fiind analizate și prelucrate de creierul uman, sunt percepute drept *calități ale sunetului* – înălțimea, durata, intensitatea și timbrul (culoarea) sunetului (Figura 7).

Figura 7. Raportul dintre însușirile fizice și calitățile sunetului muzical

Înălțimea sunetului. Însușirea sunetului muzical prin care se deosebește unul acut de unul grav se numește *înălțime*. Ea este condiționată de *frecvența vibrațiilor* corpurilor sonore, adică numărului de vibrații produs într-o secunda. Cu cât frecvența este mai mare, cu atât sunetul este mai acut și invers – cu cât frecvența este mai mică cu atât sunetul este mai grav. Înălțimea constituie baza întregului sistem muzical de intonație. Când două sunete au aceeași frecvență, ele sunt de aceeași înălțime și se aud la unison. Grație acestei proprietăți, toate sunetele muzicale pot fi așezate în ordine succesivă, de la cel mai grav la cel mai acut. Fiecare sunet muzical este produs de un număr precis de vibrații.

Înălțimea, însușire de natură fiziologică a sunetelor, interesează arta muzicală în cel mai înalt grad, întrucât din sunete de diferite înălțimi, asociate cu ritmul, iau naștere două dintre principalele elemente ale muzicii: *melodia* și *armonia*.

Teoria muzicii consideră înălțimea sunetelor drept criteriu de bază în analiza și formularea tuturor principiilor care privesc intonația: *scara generală muzicală cu treptele ei naturale și alterate, tonurile și semitonurile, enarmonia, temperanța și netemperanța sonoră, intervalele, sistemele sonore (tonale și modale), acordurile etc.*

Durata sunetului. Calitatea sunetului de a se produce într-o fracțiune mai mare sau mai mică de timp se numește *durată*. Ea depinde de continuitatea vibrațiilor, adică de fragmentul de timp, care trece din momentul producerii unui sunet și până la completa sa dispariție.

Având cauze fizice, durata poate influența și condiționa celelalte însușiri ale sunetului: *înălțimea*, *intensitatea* și *timbrul*. Durata, însușire prin excelență muzicală, duce la ideea desfășurării sunetelor în timp la ideea de *ritm*, un alt element deosebit de puternic al expresiei muzicale. Întrădevar, raportul ce se stabilește între diferitele durate în opera de artă dă naștere ritmului.

Pentru artele temporale – arte ale căror opere în desfășurarea lor, sunt supuse mișcării – *durata* trebuie considerată ca element de măsurare a timpului. Operele artelor spațiale (pictura, sculptura, arhitectura etc.) ocupă o anumită porțiune din spațiu. Operele artelor temporale, însă, în exprimarea lor au nevoie de un interval de timp. Sunetele, pașii, gesturile, silabele consumă, în desfășurarea lor, un fragment sau o porțiune de timp.

Durata este criteriul de bază în explicarea teoretică a întregului sistem ritmic muzical, cu componentele sale: *metru*,

măsura, ritm, valori de note, diviziune a valorilor, formule ritmice etc.

Intensitatea sunetului. Calitatea sunetului de a fi mai tare sau mai slab, ca rezultat al unui volum de energie mai mare sau mai mic ce însoțește vibrațiile se numește *intensitate*. Această însușire de natură fizică a sunetului își are corespondentul fiziologic în senzația de forță pe care un sunet o produce asupra noastră și care se numește *tărie*.

Intensitatea sunetului depinde de amplitudinea vibrațiilor, în mod direct proporțional: cu cât amplitudinea este mai mare, cu atât și intensitatea este mai mare și viceversa, cu cât amplitudinea este mai mică, cu atât intensitatea este mai mică. La instrumentele cu coarde, amplitudinea vibrațiilor poate fi mai mare sau mai mică, după tăria cu care se freacă arcușul pe coardă, iar la instrumentele aerofone – după volumul de aer ce se suflă (introduce) în tubul sonor.

Intensitatea sunetelor se studiază în acustică atât din punct de vedere fizic, cât și fiziologic. Intensitatea fizică este cea proprie corpului care vibrează, iar intensitatea fiziologică sau auditivă este intensitatea cu care auzim vibrația. Acesta din urmă interesează mai mult muzica.

Din cauza mediului care desparte urechea de corpul producător de sunete, intensitatea fiziologică este întotdeauna

mai mică decât cea fizică. Un număr de 20 de viori, spre exemplu, nu va produce nici odată un sunet de 20 de ori mai puternic decât cel produs de o singură vioară. În aceasta își are explicația și faptul ca o vioară solo poate să se audă distinct în mijlocul unei orchestre. Intensitatea sunetelor își găsește în muzică o largă aplicare, în special în domeniul interpretării operelor de artă, unde îndeplinește un rol deosebit.

Timbrul sunetului – complexul de însușiri care permit diferențierea unor surse sonore mai mult sau mai puțin asemănătoare, precum vocile omenești sau instrumentele muzicale. Timbrul este considerat ca fiind de o însemnătate la fel de mare pentru personalitatea sunetului, cu acelea ale înălțimii, desfășurării în timp (duratei) și a intensității sonore. Timbrul muzical definește stiluri care pot fi atinse și în ce categorie de cântec se încadrează. Cel mai adesea, timbrul este delimitat după sursa sonoră, în timbru *vocal* și timbru *instrumental*.

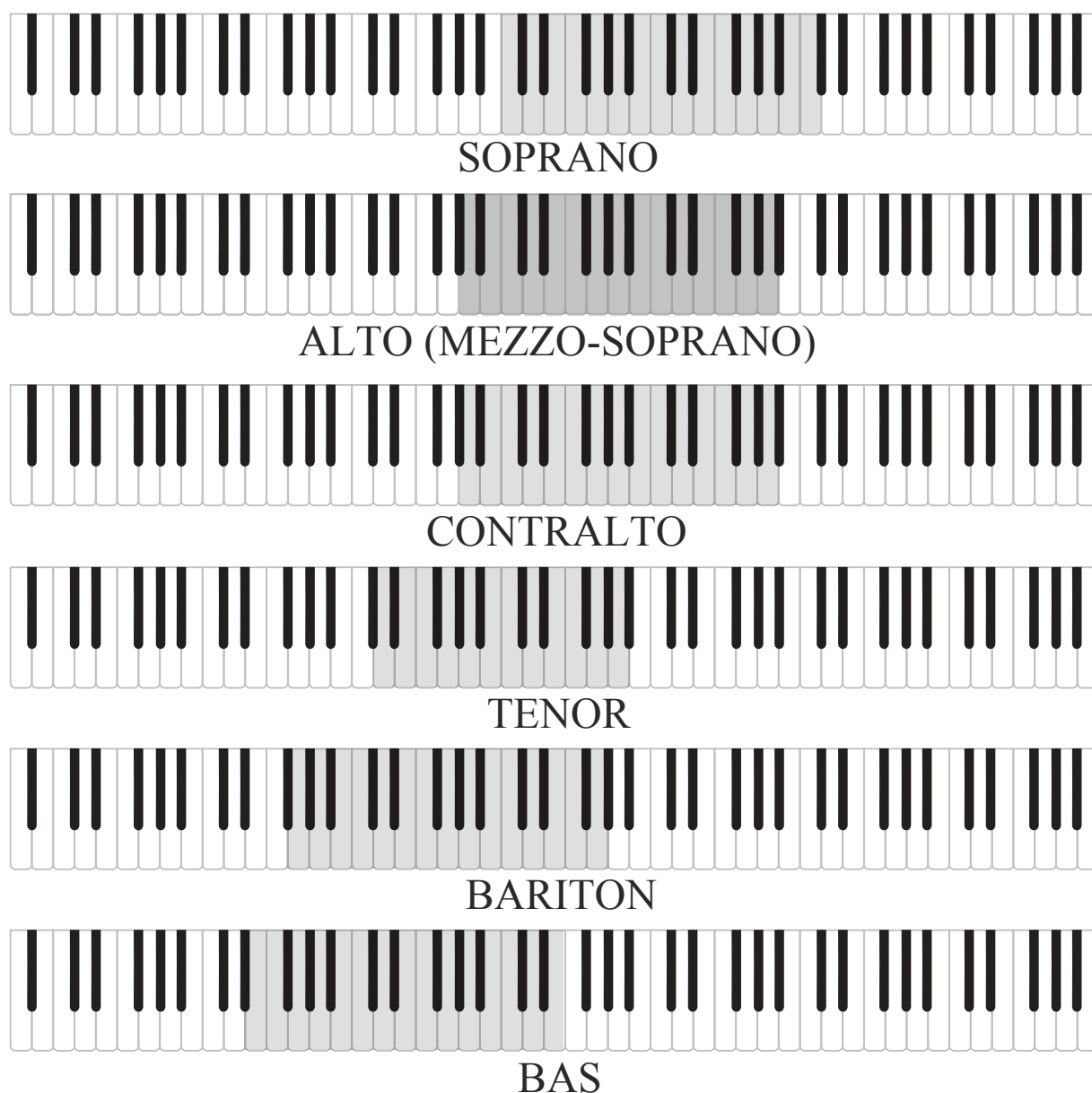
Vocile omenești se divid, mai întâi, după *sex* în voci de *bărbați* și voci de *femei/ de copii*. Cele de *bărbați* sunt, în marea lor majoritate, mai grave și mai bogate în armonice superioare. Vocile de *femei* sunt mai slabe ca intensitate și mai puțin bogate în armonice decât cele de bărbați și, de aceea, conducerea lor în

cadrul unui cor va fi mai strictă. Vocile de *copii* suna ca și vocile de femei (Figura 8).

Vocea	de femei	Soprano · Mezzosoprano · Contralto ·	
	de bărbați	Contratenor · Tenor · Bariton · Bas	
Instrumente muzicale	cu coarde	Vioară · Violă · Violoncel · Contrabas · Vihuela · Viola da gamba · Liră · Chitară · Lăută · Țambal · Clavicord · Virginal · Clavecin · Harpă · Pian	
	aerofone	din lemn	Flaut · Flaut dulce · Fluier · Oboi · Corn englez · Clarinet · Fagot · Saxofon · Nai
		din alamă	Trompetă · Trombon · Corn francez · Tubă · Trompetă · Trombon · Corn francez · Tubă
	de percuție	Timpan · Xilofon · Marimbafon · Tamburină · Castaniete · Clopote tubulare · Tobă	
	complexe	Orgă · Acordeon	

Figura 8. Gruparea surselor sonore după timbru

Toate sursele sonore (vocile umane și instrumentele muzicale) se divid și după *diapazon* - *totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical, de la sunetul cel mai grav până la cel mai acut*. Astfel, diapazonul fiecărui grup de voci umane cuprinde o anumită porțiune a scării muzicale (Figura 9).

Figura 9. Diapazonul vocilor (gama vocală) reprezentată pe claviatură

După sonoritățile specifice, instrumentele muzicale se clasifică în familii, după modul de producere ale sunetelor:

I. Instrumentele de *suflat* (*aerofone*) cuprind instrumente care produc sunetele prin vibrația unei coloane de aer. Din această familie fac parte:

- instrumente de suflat din lemn (flaut, oboi, clarinet, fagot);
- instrumente de suflat din alamă (corn, trompetă, trombon, tubă).

II. Instrumentele de *coarde* produc sunete prin:

- frecarea cu arcușul (vioara, viola, violoncelul, contrabasul), timbrul cărora este vibrant, cald;
- ciupire (harpa, chitara, mandolina ș.a.) – cu timbrul estompat;
- lovire cu ciocănele (pianul, țambalul) – cu timbrul pregnant.

III. Instrumentele de *percuție* produc sunetele prin lovire.

În acest compartiment intră instrumentele:

- cu sunete determinate (acordabile) – cu membrană (timpanul), de lemn sau metal (xilofon, celestă, carillon, glockenspiel, clopote, vibrafon etc);
- cu sunete nedeterminate (neacordabile) – cu membrană (toba mică, toba mare, tamburina), din

lemn sau metal (castagnete, trianġlu, talgere, gong, tam-tam, toacă etc.).

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- | Precizați raportul dintre însușirile fizice și calitățile sunetului muzical.
- | Numiți și descrieți fiecare dintre calitățile sunetului muzical.
- | Precizați cum se grupează sursele sonore după timbru.
- | Explicați cum se divid vocile omenești.

II. NOTAȚIA MUZICALĂ. ELEMENTE DE LIMBAJ MUZICAL

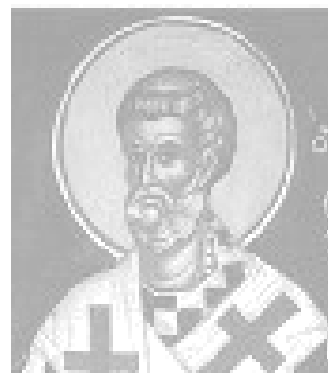
2.1 Sisteme de notație muzicală

Sunetele muzicale, spre deosebire de cele zgomotoase, pot fi transmise de la om la om, de la generație la generație printr-un sistem de reprezentare grafică, la fel ca și cele din vorbire. Totalitatea semnelor convenționale, prin care se reprezintă grafic o operă muzicală poartă denumirea de *notație muzicală*. Sistemul actual de reprezentare grafică a muzicii este rezultatul unui proces istoric îndelungat, care a evoluat de-a lungul veacurilor odată cu dezvoltarea culturii muzicale în genere. La baza lui se află mai multe sisteme de notație, dintre care cele mai importante sunt:

1) *notația boețiană* (după numele savantului, filozofului și omului de stat roman *Boețius*, 480-525), folosită la începutul sec. VI, care consta în utilizarea primelor 15 litere majuscule ale alfabetului latin: *ABCDEFGHIJKLMNO*;

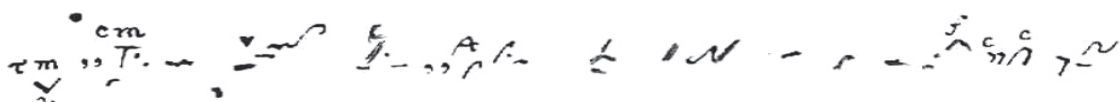

2) *notația grigoriană*, introdusă pe timpul papei *Grigore I cel Mare* (590-604), care consta din 7 litere în loc de cele 15 majuscule utilizate anterior (în notația boețiană): *ABCDEFG*;

3) *notația neumatică* (cuvântul ”neuman” înseamnă *nota romana,-ă*), introdusă în secolul VII, prezenta niște semne de notație stenografică – *neume*, născute din accentele vorbirii și folosite în diferite combinații care indicau schimbările ascendente sau descendente ale liniei melodice:

- neume-accente sangalliene:

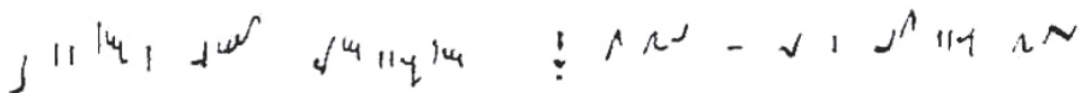
(manuscris 359 din Sain-Gall, secolul IX);

- neume-accente din Metz :

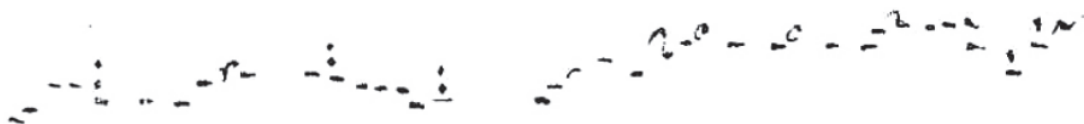
(manuscris 239 de la Leon, secolele IX-X);

- neume-accente franceze:

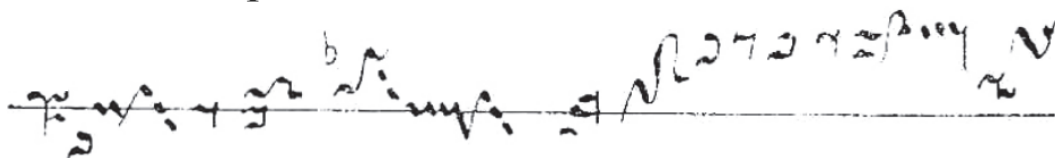
(manuscris zis de la Montpellier, secolul XI);

- notație diastematică – neumele sunt plasate în jurul unei linii ideale:

(manuscris din secolul XI);

- neume pe linii:

(manuscris din secolul XII);

4) *notația silabică* este atribuită lui *Guido d'Arezzo* (995-1050), care odată cu folosirea neumelor și a portativului, a introdus în notație denumirile silabice ale notelor, înlocuind literele alfabetului latin cu *primele*

silabe ale primelor cuvinte din versurile unui vechi imn, închinat lui Ioan Botezătorul (considerat în acea perioadă drept protector al cântăreților):

Ut-que-ant la - xis Re - so - na - re fi - bris Mi - ra ge - sto - rum,
Fa-mu-li tu - o - rum, Sol - ve po-llu-ti La-bi i - re - a - tum Sanc- to Io-han-nes

<u>Ut</u> queant laxis	(ca supușii tăi)
<u>R</u> esonare fibris	(să poată cânta)
<u>M</u> ira gestorum,	(cu libere glasuri)
<u>F</u> amili tuorum,	(minunile faptelor tale)
<u>S</u> olve polluti	(înlătură vina)
<u>L</u> abi ireatum	(gurii păcătoase)
<u>S</u> ancto <u>J</u> ohannes	(Sfinte Ioane)

Se presupune că silaba *UT*, fiind lipsită de sonoritate, a fost înlocuită de maestrul de cânt *Donatti* cu prima silabă a numelui său *Do*, ca fiind mai sonoră și, astfel, în prezent nouă ne este cunoscută nota muzicală cu denumirea silabică *DO*.

În notația muzicală contemporană sunetul este reprezentat grafic prin ovale cu și fără bastoane, nehașurate și hașurate (vopsite), cu și fără "stegulețe":

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- | Definiți conceptul ”Notație muzicală”.
- | Relatați despre sistemele de notație care au precedat actualul sistem de reprezentare grafică a muzicii.

2.2 Portativ. Cheia *Sol*

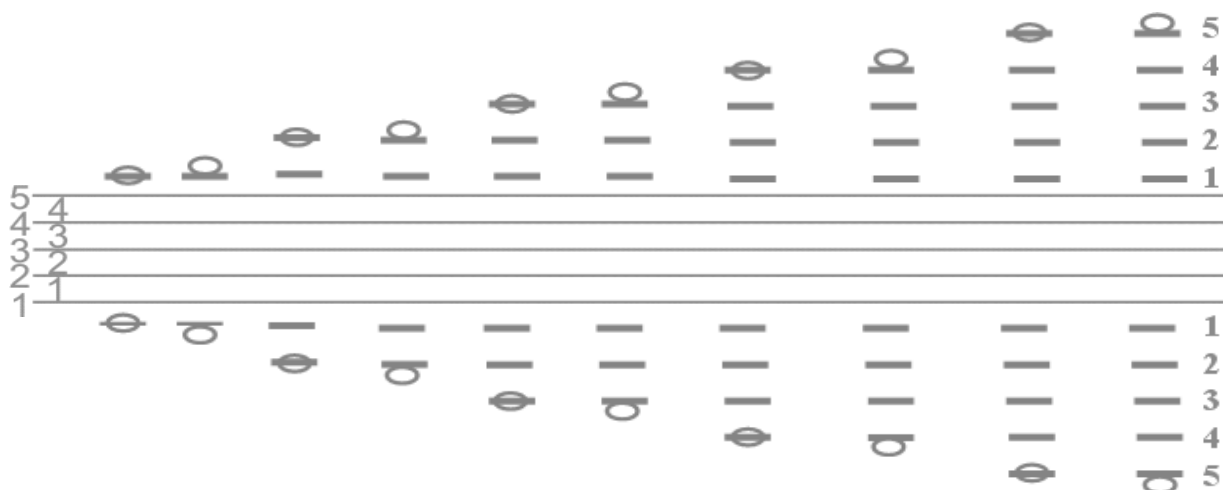
Notația cu portativ și chei (atribuită de teoreticieni lui Guido D’Arezzo – sec. IX) face un mare pas înainte: neumele sunt asociate cu portativul, putându-se astfel reda grafic atât înălțimea cât și durata aproximativă a sunetelor.

Portativul constituie cadrul grafic pentru întregul sistem de notație muzicală, servind drept referință pentru toate elementele scrisului muzical. El reprezintă un semn grafic alcătuit din 5 linii paralele și echidistante (și implicit 4 spații), ce se numără începând de jos în sus (Figura 10).

Figura 10. Portativul

Liniile și spațiile portativului nu sunt suficiente pentru notarea tuturor înălțimilor sunetelor muzicale. Astfel, după necesitate, i se adaugă linii ajutătoare ce constituie extensia portativului în sens ascendent și descendent (Figura 11).

Figura 11. Liniile ajutătoare ale portativului

Pe portativ se notează înălțimea și durata sunetelor (elemente morfologice ale graiului muzical), repartizate pe ordonată (axa verticală) – înălțimile (intonația) și pe abscisă (axa orizontală) – duratele sunetelor (ritmul) (Figura 12).

Figura 12. Repartizarea pe axe a notației duratei și înălțimii sunetelor muzicale

În afara portativului se notează celelalte elemente ale scrisului muzical: textul vorbit, termenii de intensitate și expresie muzicală, indicațiile tehnice de execuție etc.

Înainte de a înregistra oricare semn grafic pe portativ (orice înălțime a sunetelor muzicale), trebuie să știm că portativul prezintă o oarecare „căsuță” ale notelor. Iar, pentru a „intra în ea” se necesită „deschiderea ușii”. Această „ușă” pentru portativ este *bara inițială*, care se scrie vertical la începutul portativului, unindu-i toate liniile și spațiile (Figura 13). Pentru „a o deschide” este nevoie de o *cheie* specială – muzicală. Inițial, cântările liturgice utilizau un portativ de patru linii cu două chei, FA și DO. Pe măsură, însă, ce ambitusul melodiei s-a extins în acut, a fost nevoie de încă o cheie – SOL. Astfel, actualmente, în notația muzicală tradițională se folosesc trei chei:

- cheia SOL: – pentru scrierea sunetelor din registrul sonor *acut*;
- cheia DO: – pentru scrierea sunetelor din registrul sonor *mediu*;
- cheia FA: – pentru scrierea sunetelor din registrul sonor *grav*.

La scrierea melodiilor pentru piesele din repertoriul copiilor se utilizează *Cheia Sol*, care indică și locul pe portativ a notei *sol* (pe linia a doua). Acest semn grafic se predă elevilor la

lecțiile de *Educație Muzicală* în clasele primare (în învățământul muzical general), cu respectarea a patru elemente structurale ale lui (Figura 13).

Figura 13. Elementele structurale ale scrierii Cheii SOL

La încheierea piesei muzicale, trebuie de „închis ușa căsuței muzicale” (a portativului), și această „ușă” se notează printr-o bară dublă numită *bara finală dublă* (Figura 13). În notație portativul se utilizează sub diverse aspecte, cum sunt:

- Portativul *simplu*, alcătuit din cinci linii paralele și echidistante, cu liniile ajutătoare adăugate la necesitate, se întrebuințează îndeosebi pentru piese (fragmente) muzicale pe o singură voce (Figura 11, pag. 28).

- Portativul *dublu*, alcătuit din două portative simple reunite prin bara inițială și acoladă figurată, servește pentru redarea unui spațiu sonor mai larg, cuprinzând registre diferite de intonație. Este prin excelență portativul harpei și al instrumentelor cu claviatură (Figura 14).

Figura 14. Portativul dublu

• Portativul *complex* (partitura), pentru ansambluri vocale și instrumentale, cuprinde un număr mai mare și variabil de portative simple, în funcție de componența ansamblurilor vocale sau instrumentale pentru care se scrie opera de artă. De exemplu:

- partitură pentru voce și pian – portative unite prin bara inițială comună și acoladă figurată pentru textul instrumentului muzical (Figura 15);

Figura 15. Partitură pentru voce și pian

- partitură pentru cvartet de coarde – portative unite prin bara inițială și acoladă patrată (Figura 16);

Figura 16. Partitură pentru cvartet de coarde

- partituri pentru cor – portative unite prin bara inițială și acoladă patrată (Figura 17).

Figura 17. Partituri pentru cor

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- 1) Explicați ce este portativul și numiți tipurile de portativ.
- 2) Explicați ce sunt liniile ajutătoare ale portativului și cum ele se aplică.
- 3) Delimitați cheile care se folosesc în notația muzicală tradițională. Explicați pentru ce se folosește fiecare din ele.
- 4) Prezentați elementele structurale ale cheii "Sol" și scrieți pe un portativ cheia "Sol".

2.3 Nota muzicală. Prezentarea grafică a înălțimii sunetelor

Semnul grafic prin care se indică *înălțimea* și *durata* sunetelor muzicale se numește *notă muzicală*. Înălțimea sunetelor muzicale (notelor) sunt desemnate prin denumiri *silabice* – *Do, Re, Mi, Fa, Sol, La, Si* și litere (alfabetic) – *C, D, E, F, G, A, H* (Figura 18).

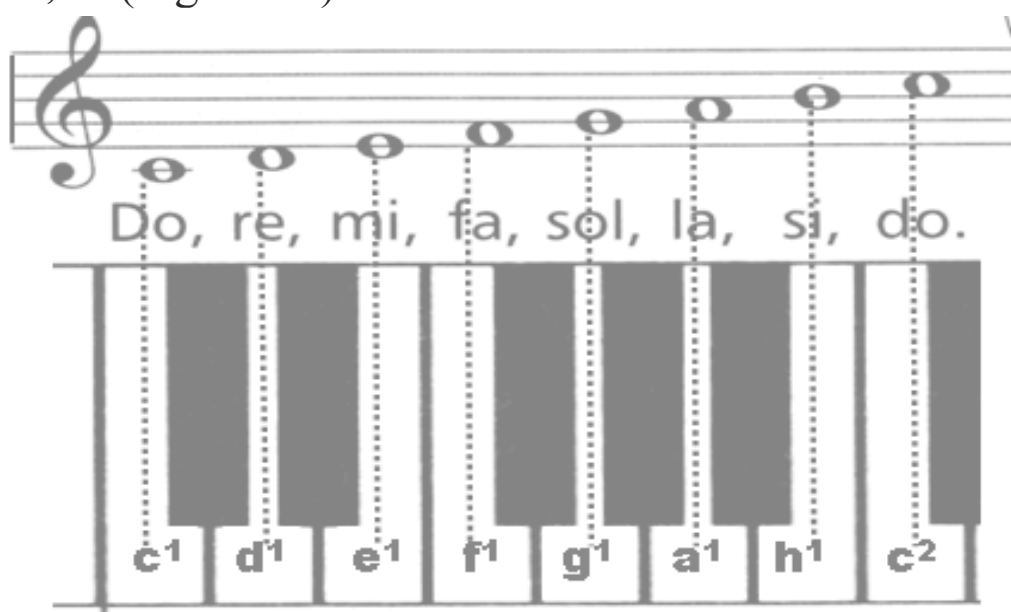
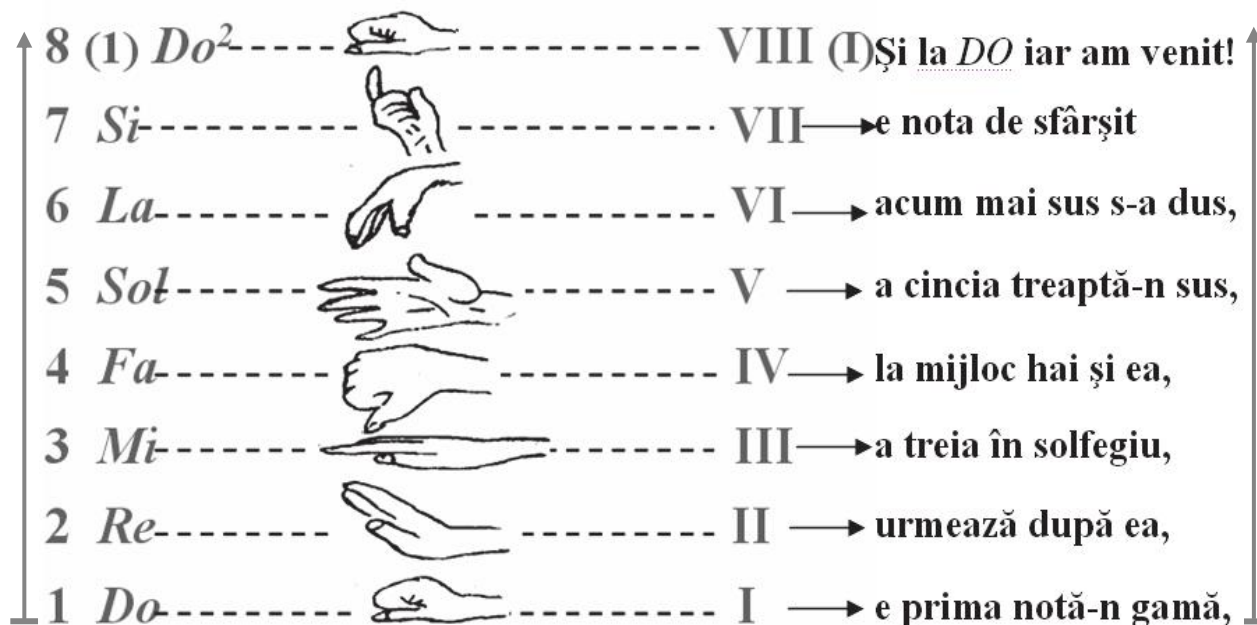

Figura 18. *Scara muzicală*

Scara muzicală poate fi prezentată și prin *fonogestică* (*fonos* – sunet, *gestică* – ansamblul de gesturi), adică – prin mișcări ale mâinii (Figura 19).

Figura 19. Fonogestică

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- } Definiți termenul ”nota muzicală”. Numiți notele muzicale (silabic și alfabetic).
- } Scrieți notele muzicale pe un portativ și semnați denumirile lor cu silabe și litere.
- } Desenați o imagine a claviaturii pianului și semnați pe ea (pe ”clapele pianului”) denumirile notelor cu silabe și litere.
- } Scrieți denumirile silabice ale notelor și literele corespunzătoare lor la textele muzicale din Anexa 1.
- } Prezentați prin fonogestică treptele scării muzicale.

2.4 Sistemul muzical

În muzică se utilizează numeroase sunete aranjate într-un anumit sistem după raportul lor de înălțime. Astfel, *sistemul muzical* constituie totalitatea sunetelor muzicale folosite de arta muzicii.

Sunetele sistemului muzical aranjate după înălțimea lor în ascendență și descendență formează *scara generală* a sistemului muzical sonor. Aproape toate aceste sunete pot fi emise la pianul contemporan, care are 85-88 de clape (Figura 20).

Gruparea sunetelor sistemului muzical sonor după înălțimea lor se numește *registru*. În muzică există trei registre: *grav*; *mediu*; *acut* (Figura 20).

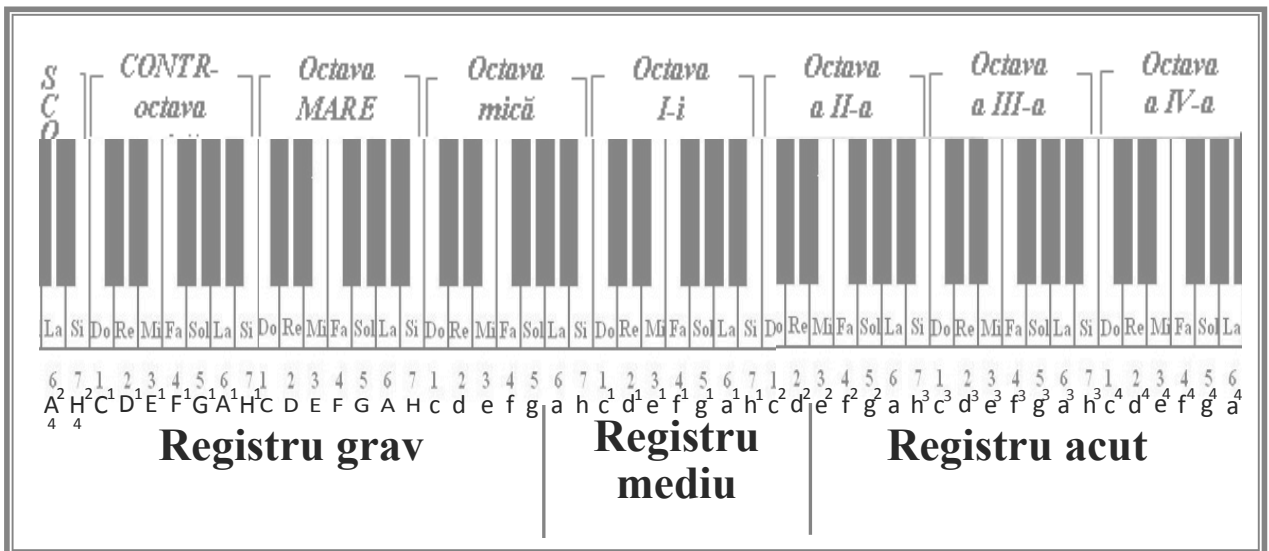

Figura 20. *Scara generală a sistemului muzical sonor.*

Registrele

Fiecare registru este constituit din anumite octave alcătuite din 8 trepte, dintre care 7 sunt notele *do-re-mi-fa-sol-la-si*, iar a 8-a (nota *do*) este prima treaptă a următoarei octave. Astfel, registrul *mediu* cuprinde *I-ma octavă*, care se notează cu litere mici (conform notației alfabetice) însoțite de indicele 1, câteva sunete din *octava mică*, ce se notează cu litere mici fără indice și câteva sunete din *octava a doua*, care se notează cu litere mici și indicele 2; registrul *acut* cuprinde o parte din *octava a doua*, *octavele a treia și a patra*, care se notează cu litere mici și indicele respective (3 și 4); registrul *grav* cuprinde câteva sunete din *octava mică* (notate cu litere mici fără indice), *octava mare*, care se notează cu litere mari fără indice, *controctava*, notele căreia se notează cu litere mari și indicele 1 și *subcontroctava*, notate cu litere mari și indicele 2 (Figura 20).

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- | Explicați ce este sistemul muzical și scara generală a sistemului muzical sonor.
- | Prezentați definiția registrului și octavele cuprinse de fiecare registru.

2.5 Ton și semiton. Alterațiile muzicale. Enarmonismul sunetelor

Toate sunetele scării muzicale generale (în toate registrele) sunt aranjate într-o anumită ordine – între ele sunt distanțe mari și mici (clapele de culoare neagră fiind grupate a câte două și trei). Distanța *mare* dintre *două sunete alăturate* se numește *Ton* și se notează cu litera **T**, iar distanța *mică* dintre *două sunete alăturate* se numește *Semiton* și se notează cu fracția $\frac{1}{2}$ (Figura 21).

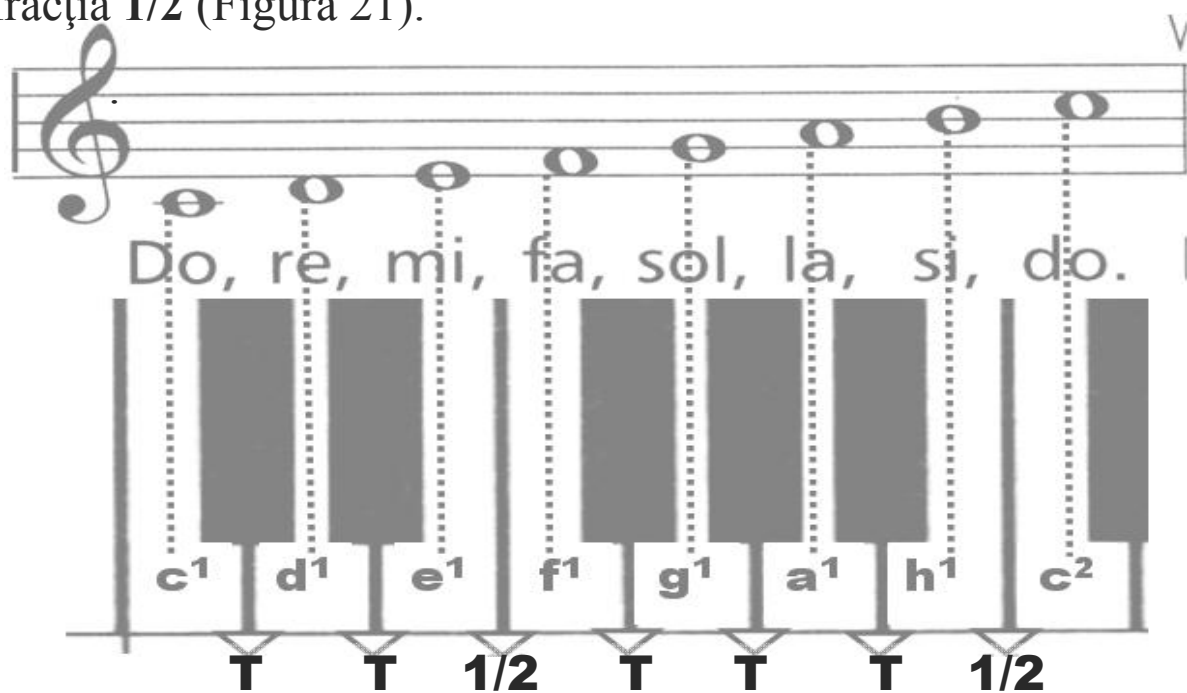

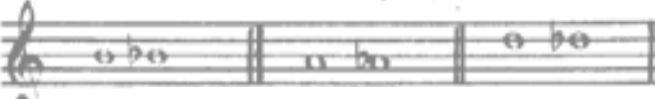
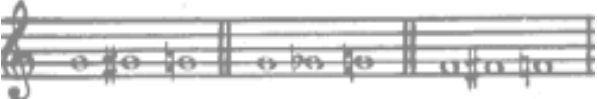

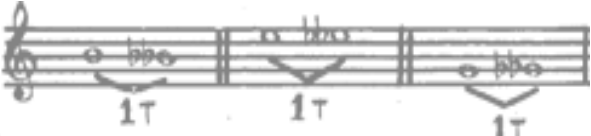
Figura 21. *Ton și Semiton*

Exemplu: *CÂNTECUL SEMITONURILOR*

Noi a - cum in - to - năm: mi fa mi fa mi fa sol,
Iar a - poi re - lu - ăm: do si do si do si do.

În muzică înălțimea oricărui sunet de bază poate fi schimbată datorită divizării unui ton în două semitonuri, astfel generându-se sunetele derivate. Sunetele muzicale pot fi alterate cu ajutorul *semnelor de alterație* – *semne care permit schimbarea înălțimii lor*. După cum notele muzicale pot fi prezentate și grafic, și silabic și alfabetic, la fel și semnele de alterație se prezintă în mod grafic și silabic (Tabelul 1).

Tabelul 1. *Semnele de alterație*

Diez-ul (# - is) urcă înălțimea notei cu un semiton.	
Bemol-ul (b - es) coboară înălțimea notei cu un semiton.	
Becar-ul (natural) anulează acțiunea tuturor semnelor de alterație.	
Dublu-diez (x - isis) urcă înălțimea notei cu două semitonuri (un ton)	
Dublu-bemol (bb - eses) coboară înălțimea notei cu două semitonuri (un ton).	

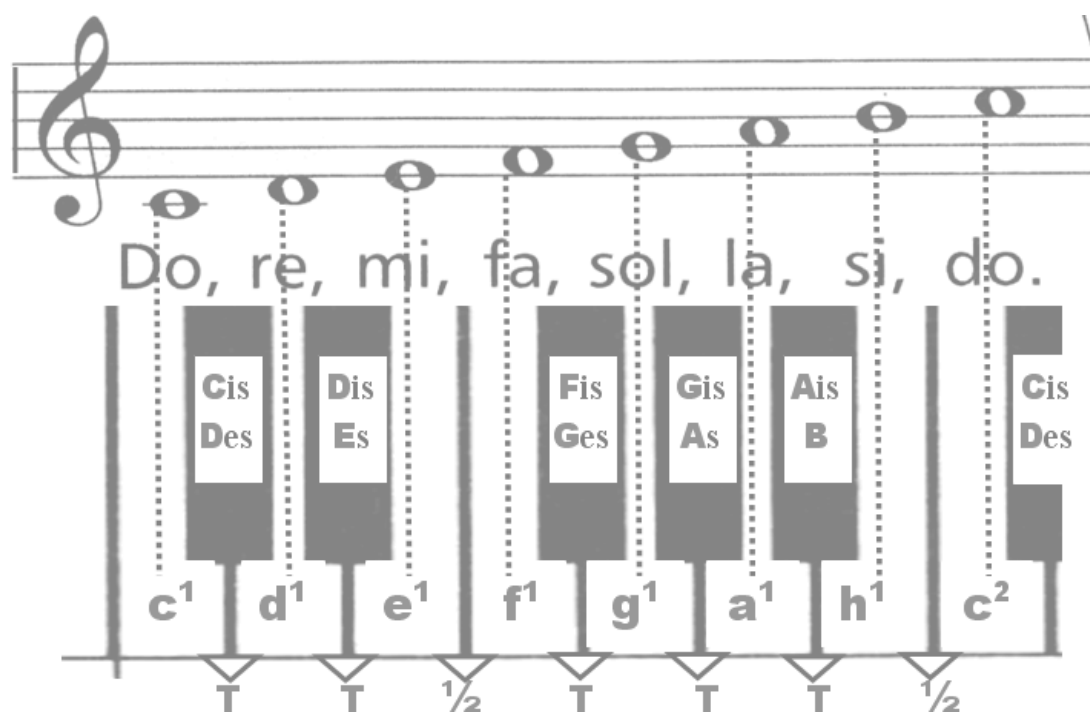
În notația muzicală semnul de alterație se plasează înaintea notei pe care o alterează și în acest caz se numește semn de alterație *accidental* (se alterează numai înălțimea notei respective) sau la cheie – numit semn de alterație *constitutiv* (se alterează înălțimea notei respective pe tot parcursul lucrării). Silabele semnelor de alterație însoțesc notarea alfabetică ale notelor după cum urmează în Tabelul 2.

Tabelul 2.
Notația alfabetică și silabică a
treptelor principale și derivate

<i>Treptele principale</i>			<i>Denumirea silabică și alfabetică a treptelor derivate</i>							
Prezentarea grafică	Denumirea silabică	Denumirea alfabetică	<u>diez</u> # – is		<u>dublu diez</u> x – isis		<u>bemol</u> b – es		<u>dublu bemol</u> bb – eses	
	<i>Do</i>	<i>C</i>	<i>Do #</i>	<i>Cis</i>	<i>Do x</i>	<i>Cisis</i>	<i>Do b</i>	<i>Ces</i>	<i>Do bb</i>	<i>Ceses</i>
	<i>Re</i>	<i>D</i>	<i>Re #</i>	<i>Dis</i>	<i>Re x</i>	<i>Disis</i>	<i>Re b</i>	<i>Des</i>	<i>Re bb</i>	<i>Deses</i>
	<i>Mi</i>	<i>E</i>	<i>Mi #</i>	<i>Eis</i>	<i>Mi x</i>	<i>Eisis</i>	<i>Mi b</i>	<i>Es</i>	<i>Mi bb</i>	<i>Eses</i>
	<i>Fa</i>	<i>F</i>	<i>Fa #</i>	<i>Fis</i>	<i>Fa x</i>	<i>Fisis</i>	<i>Fa b</i>	<i>Fes</i>	<i>Fa bb</i>	<i>Feses</i>
	<i>Sol</i>	<i>G</i>	<i>Sol #</i>	<i>Gis</i>	<i>Sol x</i>	<i>Gisis</i>	<i>Sol b</i>	<i>Ges</i>	<i>Sol bb</i>	<i>Geses</i>
	<i>La</i>	<i>A</i>	<i>La #</i>	<i>Ais</i>	<i>La x</i>	<i>Aisis</i>	<i>La b</i>	<i>As</i>	<i>La bb</i>	<i>Ases</i>
	<i>Si</i>	<i>H</i>	<i>Si #</i>	<i>His</i>	<i>Si x</i>	<i>Hisis</i>	<i>Si b</i>	<i>B</i>	<i>Si bb</i>	<i>Heses</i>

Unul și același sunet muzical (cu aceeași înălțime) poate să poarte nume diferit, spre exemplu: *Cis-Des*; *Dis-Es*; *Fis-Ges*, *Gis-As*, *Ais-B* (Figura 22).

Do, re, mi, fa, sol, la, si, do.

Cis
Des

Dis
Es

Fis
Ges

Gis
As

Ais
B

Cis
Des

c¹ d¹ e¹ f¹ g¹ a¹ h¹ c²

Figura 22. Sunete enarmonice

În Figura 22 se vede cum una și aceeași înălțime a sunetelor muzicale poartă nume diferite a două sunete derivate diferite. Fenomenul dat, în muzică, se numește *enarmonism*, iar sunetele care sună la fel și poartă nume diferite se numesc *sunete enarmonice*.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

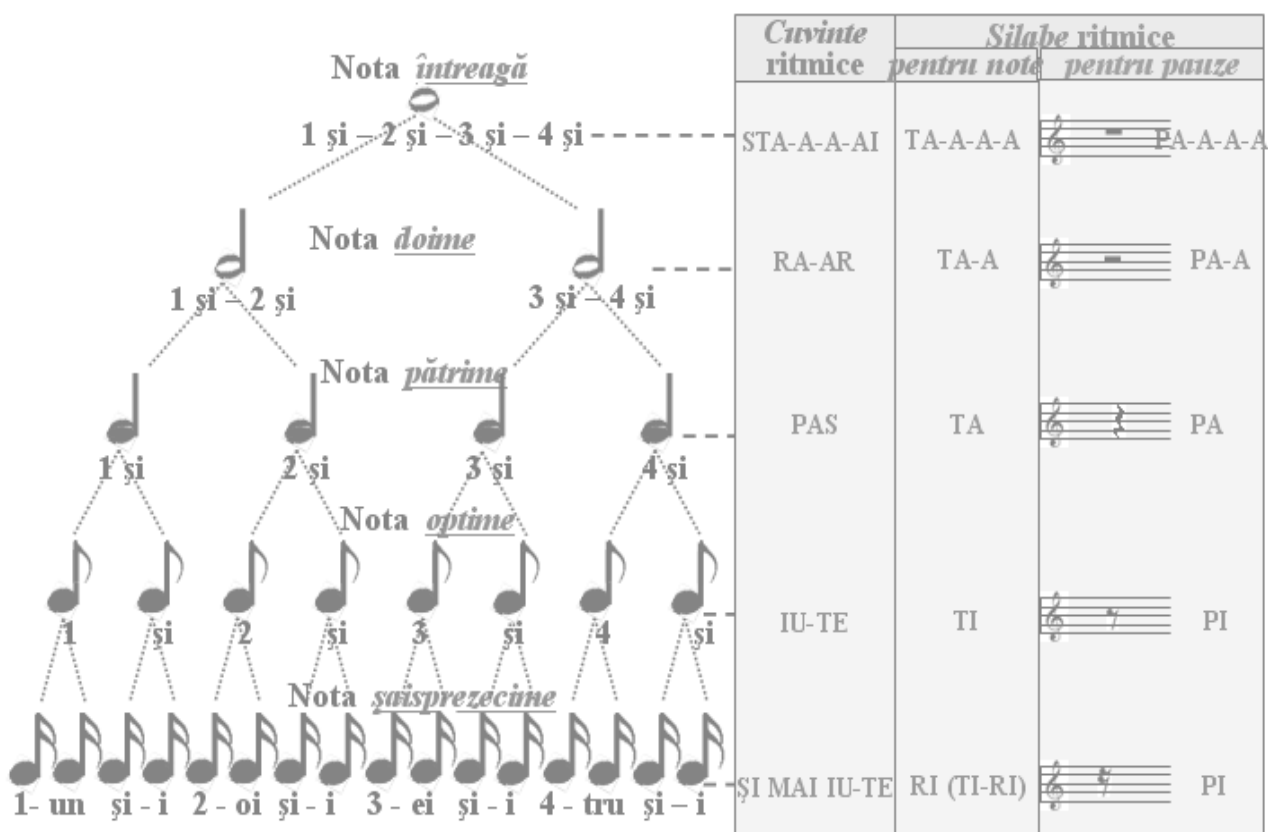
- | Delimitați noțiunile ”Ton” și „Semiton”. Exemplificați.
- | Explicați ce sunt semnele de alterații și efectul lor. Demonstrați fiecare din ele în mod grafic, silabic și sonor (pe clapele pianului sau pe imaginea claviaturii pianului).
- | Arătați rolul pe care îl au alterațiile constitutive și accidentale.
- | Explicați ce este enarmonismul sunetelor și exemplificați acest fenomen.

2.6 Durata sunetelor și a pauzelor muzicale. Prezentarea grafică a duratelor de note și pauze

Durata sunetului corespunde timpului care s-a scurs din momentul apariției senzației auditive până la momentul dispariției complete a ei. În muzică nu doar sunetele posedă anumite durate, ci și momentele de tăcere în ea, care se numesc *pauze muzicale*. Valorile de note și pauze muzicale (durata

tăcerii) își primesc numele de la raportul dintre nota întreagă și diviziunile directe ale acesteia.

Raportul de bază poate să fie binar, care are la bază principiul diviziunii binare normale a notelor, cu 2 și cu multiplii lui (4, 8, 16, 32, 64), existând șapte valori de note binare și ternare care are la bază principiul diviziunii ternare normale a valorilor cu punct, cu 3 și cu multiplii lui (6, 12, 24, 48, 96) rezultând tot șapte valori de note ternare (Figura 23).

Figura 23. Prezentarea duratelor de note și a pauzelor muzicale prin semne grafice, cuvinte și silabe ritmice

Pentru perceperea mai bună a duratelor sunt binevenite pentru exersare piesele-exerciții constituite din duratele obținute

prin divizarea notei întregi și a subdiviziunilor ei în două părți egale.

Exemple:

CÂNTECUL DOIMILOR

Two staves of music in 2/4 time. The melody consists of quarter notes. The lyrics are: - U-uf, u-uf, u-uf, u-uf, ce greu ne e! - De ce? Doar știți DO - I - MI - LE!

CÂNTECUL PĂTRIMILOR

Two staves of music in 2/4 time. The melody consists of quarter notes. The lyrics are: Un, doi, un, doi, Cântați, Cântați! PĂ - TRIMI cântați! Hai, repeți!

CÂNTECUL OPTIMILOR

Two staves of music in 2/4 time. The melody consists of eighth notes. The lyrics are: Iu - te, iu - te, iu - te, iu - te. Toți OP - TIMI vor să asculte!

Duratele sunetelor și a pauzelor muzicale pot fi schimbate prin aplicarea anumitor *semne de prelungire*: *legato de prelungire*; *punctul* sau *dublul punct* în dreapta notelor și a pauzelor; *fermato* sau *coroana* (Tabelul 3).

Tabelul 3. *Semnele de prelungire a duratei notelor și a pauzelor muzicale*

Semnul (arcul) folosit între două sunete de aceeași înălțime se numește *legato de prelungire*. El *contopește* două sunete cu durate egale sau diferite în una singură.

sol sol sol—

mi mi sol sol mi— sol—

Un singur punct prelungeste durata notei cu o jumătate din durata ei de bază.

$\overset{\cdot}{\circ} = \circ = 4+2 = 6$ timpi
 $\overset{\cdot}{\text{d.}} = \text{d.} = 2+1 = 3$ timpi
 $\overset{\cdot}{\text{c.}} = \text{c.} = 1+0,5 = 1,5$ timpi
 $\overset{\cdot}{\text{q.}} = \text{q.} = 0,5+0,25 = 0,75$ timpi

Al doilea punct prelungeste durata notei cu o jumătate din durata primului punct.

$\overset{\cdot\cdot}{\circ} = \circ = 4+2+1 = 7$ timpi
 $\overset{\cdot\cdot}{\text{d.}} = \text{d.} = 2+1+0,5 = 3,5$ timpi
 $\overset{\cdot\cdot}{\text{c.}} = \text{c.} = 1+0,5+0,25 = 1,75$ timpi

Punctul plasat în dreapta pauzei are același efect ca și cel de lângă note.

$\overset{\cdot}{\text{p.}} = \text{p.} + \text{p.} = 2+1 = 3$ timpi
 $\overset{\cdot}{\text{c.}} = \text{c.} + \text{c.} = 1+0,5 = 1,5$ timpi

Fermato prelungeste durata notei și a pauzei în mod nedefinit.

La scrierea pe portativ a notelor de diferite durate, obținute prin divizarea notei întregi și a subdiviziunilor ei în două părți egale, fiind însoțite de bastonașe (codițe) cu sau fără stegulețe, se respectă anumite reguli de ortografiere a lor. Sensul (direcția) codițelor depinde de locul aflării notei pe portativ. Notele aflate mai jos de linia a treia se scriu cu codița/ bastonul în sus din partea dreaptă a notei, iar cele aflate mai sus de linia a treia – în jos din partea stângă a ei:

Codița notei aflate pe linia a treia a portativului se scrie în ambele sensuri (în sus sau în jos) în dependență de majoritatea notelor vecine sau a celor care o urmează. În cazul în care sunt scrise fragmente muzicale pe două și mai multe voci (cu ritm similar și/ sau diferit), codițele notelor de la vocile superioare se scriu cu codița în sus, iar a celor inferioare – în jos:

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- | Explicați ce este durata sunetului muzical și a pauzei muzicale. Prezentați grafic, prin cuvinte și silabe ritmice duratele sunetelor și a pauzelor muzicale.
- | Relatați despre semnele de prelungire a duratei notelor și a pauzelor muzicale.
- | Numărați timpii duratelor de note din exemplele prezentate în temă.
- | Scrieți silabele ritmice sub notele/ pauzele pieselor din Anexa 1.
- | Explicați cum se scriu codițele notelor pe portativ. Exemplificați.
- | Notați cu două durate următoarele valori/ grupări de valori de note:

2.7 Intensitatea. Clasificarea termenilor de nuanțe dinamice

Intensitatea este calitatea sunetului de a fi mai tare sau mai slab (manifestare în funcție de mărimea, amplitudinea vibrațiilor).

Gradul de intensitate sonoră poartă numele de *nuanță*, sau gradul de *intensitate* a sunetelor în cadrul executării muzicale se numește *nuanță dinamică*.

Totalitatea nuanțelor și accentelor, precum și a altor noțiuni legate de intensitatea sonorității muzicale, folosite în practica muzicală determină *dinamica muzicală*.

Nuanțarea este partea cea mai extinsă și amplă a interpretării muzicale deoarece în afară de câteva indicații nemăsurabile, nuanțele au un caracter relativ. Intensitatea sonoră (nuanțele dinamice) se exprimă și se notează prin: litere; cuvinte; expresii specifice; semne grafice; combinații de cuvinte cu semne grafice.

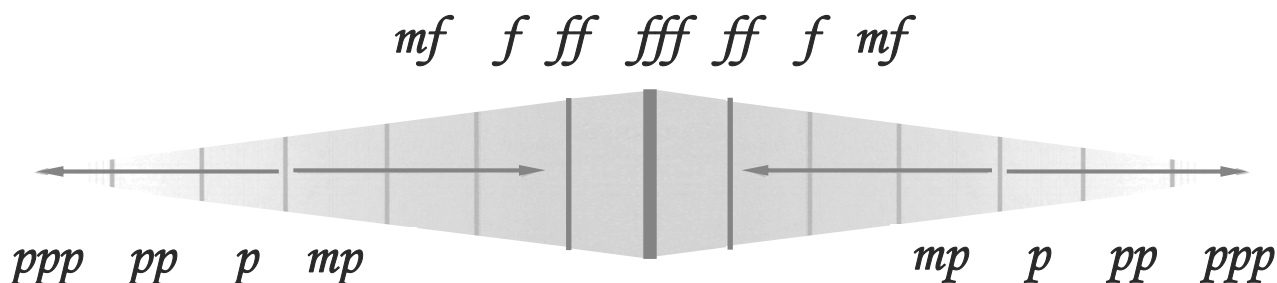
Intensitatea sunetelor muzicale se desemnează prin termeni luați din limba italiană și se notează prin anumite litere, care corespund anumitor nuanțe dinamice (Tabelul 4).

Tabelul 4. *Nuanțe dinamice*

<i>Intensități uniforme</i>								
<i>mici</i>			<i>medii</i>			<i>mari</i>		
<i>denumire</i>	<i>notare</i>	<i>semnificație</i>	<i>denumire</i>	<i>notare</i>	<i>semnificație</i>	<i>denumire</i>	<i>notare</i>	<i>semnificație</i>
<i>piano</i>	<i>p</i>	încet	<i>mezzo piano</i>	<i>mp</i>	potrivit de încet	<i>forte</i>	<i>f</i>	tare
<i>pianissimo</i>	<i>pp</i>	foarte încet				<i>fortissimo</i>	<i>ff</i>	foarte tare
<i>pianissimo possibile</i>	<i>pp</i>	cât se poate de încet	<i>mezzo forte</i>	<i>mf</i>	potrivit de tare	<i>fortissimo possibile</i>	<i>fff</i>	cât se poate de tare
<i>Schimbare progresivă a intensităților</i>								
<i>- de la mici spre mari</i>			<i>- de la mari spre mici</i>					
<i>denumire</i>	<i>notare</i>	<i>semnificație</i>	<i>denumire</i>	<i>notare</i>	<i>semnificație</i>			
<i>crescendo</i>	<i>cresc.</i>	crescând intensitatea din ce în ce mai mult	<i>decrescendo</i>	<i>decresc.</i>	descrescând intensitatea din ce în ce mai mult			
								
<i>rinforzando</i>	<i>riz. sau rinf.</i>	crescând energic intensitatea	<i>diminuendo</i>	<i>dim.</i>	micșorând intensitatea din ce în ce mai mult			
<i>Termeni suplimentari</i>								
<i>denumire / notare</i>				<i>semnificație</i>				
Subito				Subit, pe neașteptate				
Assai				Foarte, destul de...				
Molto				Mult				
Poco				Puțin				
Piu				Mai				
Sempre				Mereu				
Poco a poco				Puțin câte puțin				
Posibile				Cât se poate de...				

Nuanțele dinamice pot fi reprezentate (asociate) cu o figură grafică colorată în nuanțe treptat mai consistente/ intense și mai puțin consistente/ intense (Figura 24).

Figura 24. Nuanțe dinamice

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- | Delimitați conceptele de "intensitate" și "nuanță dinamică".
- | Numiți, explicați și prezentați grafic intensitățile uniforme și schimbările progresive ale nuanțelor dinamice.
- | Prezentați denumirile și semnificațiile termenilor suplimentari ale nuanțelor dinamice.
- | Redați diferitele grade ale intensității exprimate prin litere.

2.8 Timp. Metru. Ritm. Măsură

Timpul este unitatea de măsură a duratei sunetului muzical. După locul pe care-l ocupă în desenul ritmic și după intensitatea lor, timpii sunt de două tipuri: *accentuați* (tari) și *neaccentuați* (slabi).

Metrul este succesiunea sau alternarea periodică a timpilor tari și slabi cu durată egală.

Ritmul este succesiunea organizată a sunetelor de durată și înălțime egală și diferită.

Exemplu:

The image shows three musical staves. The top staff, labeled 'MELODIA', contains a melodic line in common time (C) with various note values including quarter, eighth, and sixteenth notes. The middle staff, labeled 'METRUL', shows a steady pulse of quarter notes. The bottom staff, labeled 'RITMUL', shows a complex rhythmic pattern with groups of eighth and sixteenth notes.

Măsura este unitatea metrică alcătuită dintr-un anumit număr de timpi *accentuați* și *neaccentuați*. În notarea muzicală, măsura se înseamnă prin două cifre sub formă de fracție, care se situează lângă cheie după semnele de alterație. Cifra de sus indică numărul timpilor metrici, iar cifra de jos indică ce fel de durată cuprinde timpul metric în măsura dată.

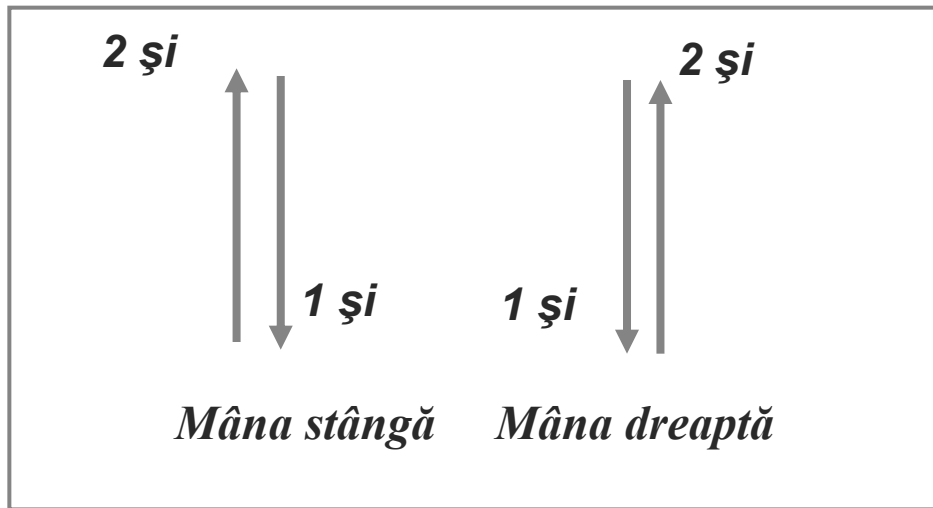
Măsurile se despart una de alta prin linii verticale, numite *bare de măsură* (Figura 25):

The image shows a musical staff with a treble clef and a 2/4 time signature. Above the staff, the text 'BARE DE MĂSURĂ' is written with a horizontal line and four vertical dashed lines pointing down to the staff, indicating the positions of the measure bars.

Figura 25. Bare de măsură

Măsuri simple sunt măsurile formate din 2 sau 3 timpi cu un singur accent.

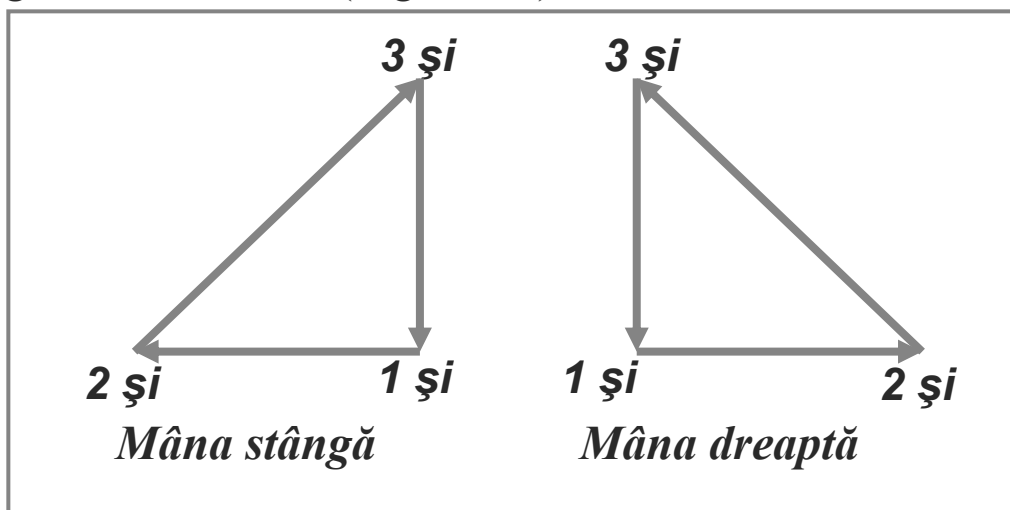
Măsura binară simplă este formată din doi timpi cu un singur accent – 2/4 (Figura 26).

Figura 26. Plasa măsurii binare simple – 2/4

Exemplu: CÂNTECUL MĂSURII DE DOI TIMPI

Măsura ternară simplă este formată din trei timpi și are un singur accent – 3/4 (Figura 27).

Figura 27. Plasa măsurii ternare simple – 3/4

Exemplu: CÂNTEC

Muzica: N. Hinteau

Soa - re - le, flo - ri - le Bu - cu - ră pă - Jiș - tea,
Fe - te - le har - ni - ce Bu - cu - ră i - ni - ma.

Măsuri compuse sunt măsurile formate din contopirea a două sau mai multe măsuri simple.

Măsura compusă binară este formată din contopirea a două măsuri simple de doi timpi ($2/4 + 2/4 = 4/4$) și are două accente (Figura 28):

- accentul *principal* – timpul *tare*, îi revine *primului timp*;
- accentul *secundar* – timpul relativ *tare*, îi revine celui de-al *treilea timp*.

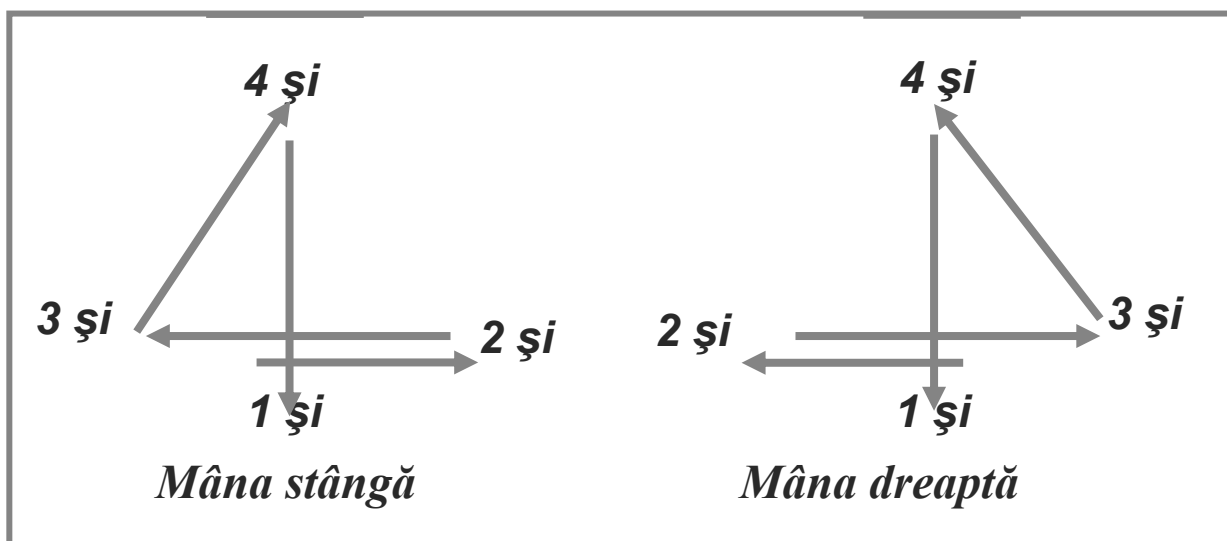

Figura 28. Plasa măsurii binare compuse – 4/4

Exemplu: CÂNTEC DE PRIMĂVARĂ

Muzica: L. Comes

Iar-nă să te duci cu bi - ne (Bătăi
Mult do - ri - ta pri-mă - va - ră, (din
palme)

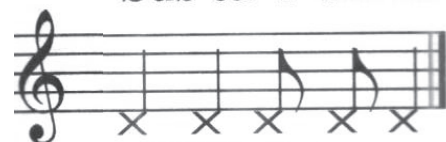
Pri-mă-va - ra vi - ne, vi - ne.
Ne ju-căm din nou pe-a -fa - ră.

Ves-ti - to-rii au so -sit în ză - vo-iu-n - ti-ne-rit,

Ves-ti - to-rii au so -sit în ză - vo-iu-n - ti-ne-rit,
Sub ca - i -sul în - flo-rit, Bi-ne, bi - ne ai ve - nit!

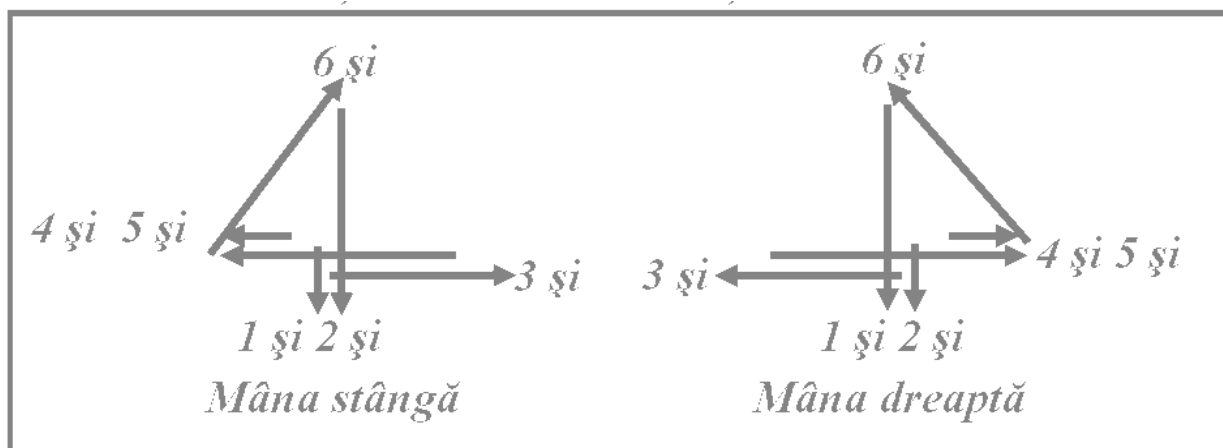
(Bătăi din
palme)

Măsura compusă ternară (Figura 29).este formată din contopirea mai multor măsuri simple de trei timpi:

$$3/4 + 3/4 = 6/4;$$

$$3/8 + 3/8 = 6/8;$$

$$3/4 + 3/4 + 3/4 = 9/4 \text{ etc.}$$

Figura 29. Plasa măsurii ternare compuse – 6/4

Exemplu:

COPILĂRIE

Din folclorul copiilor

Dragi co - pii din lu - mea - n - trea - gă, Flori al - bas - tre,
 Toa - te gân - du - ri - le noas - tre Se în - dreap - tă
 mân - dre flori. că - tre voi. Co - pi - lă - ri - a n - o vom ui - ta.
 Nu ne mai în - tâl - nim cu ea. nim cu ea.

Măsurile compuse mixte sunt formate din mai multe măsuri

simple binare și ternare: $3/4 + 2/4 = 5/4$;

$2/4 + 3/4 = 5/4$;

$3/4 + 4/4 = 7/4$ etc.

Măsuri incomplete sunt măsurile, în care lipsește un timp sau o parte din timpii componenți.

Exemplu:

CÂNTEC VECHI G. Bizet

Măsură incompletă **1și 2și 3și**

Măsură incompletă

2.8.1 Cruza. Anacruza. Metacruza. Sincopa. Contratimp

Cruza este elementul formulei ritmice, care include accentul principal.

Anacruza este elementul formulei ritmice, care pregătește accentul principal (cruza).

Metacruza este elementul formulei ritmice, care urmează după accentul principal (după cruză).

Exemplu:

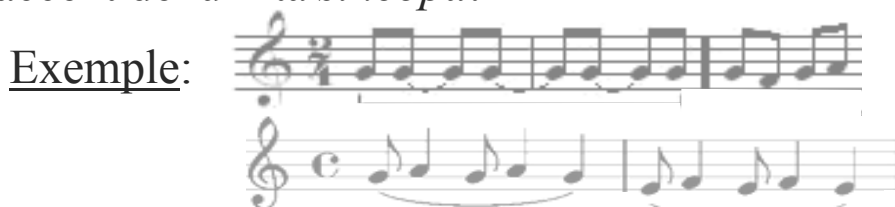
MAMA *Din folclorul*

anacruza **cruza** **metacruza**

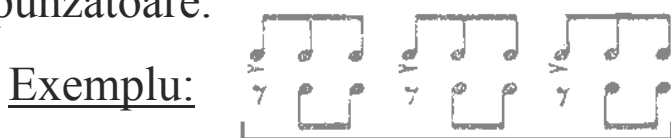
Pe bra - țul ei mă le - gă na cu
na - ni, na - ni, m-a dor - mea să-mi fi - e som - nul
mai u - șor, ma - ma mea, ma - ma mea.

Sincopa este trecerea accentului de pe timpul *tare* sau *relative tare* pe timpul *slab*. Dacă se unesc prin *legato* oricare din valorile accentuate cu cea precedentă neaccentuată (reprezentând sunete de aceeași înălțime), se obține o deplasare de accent denumită *sincopă*.

Contratimpul apare atunci când sunetele periodic accentuate sunt eliminate, fiind înlocuite cu pauze corespunzătoare.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- 1) Explicați ce sunt timpul, metrul, ritmul și măsura. Interpretați un cântec cunoscut și demonstrați prin bătăi în palme metrul și ritmul melodiei acestuia.
- 2) Copiați în caietul de note linia melodică a unui cântec din orice manual școlar de Educație Muzicală și subscrieți pe linii aparte metrul și ritmul acesteia.
- 3) Definiți termenul "măsura". Explicați ce sunt barele de măsură. Clasificați măsurile după accentul metric și demonstrați cu ambele mâini plasa fiecăreia din ele.

Tempo-urile se clasifică în termeni ce indică mișcarea uniformă în execuție și schimbarea treptată a lor (Tabelul 5).

Tabelul 5. Tempo

Termeni care indică mișcarea uniformă în execuție					
<i>Mișcări lente</i>		<i>Mișcări mijlocii</i>		<i>Mișcări repezi</i>	
<i>denumirea</i>	<i>semnificația</i>	<i>denumirea</i>	<i>semnificația</i>	<i>denumirea</i>	<i>semnificația</i>
<i>Largo</i>	larg	<i>Andante</i>	”mergând”, potrivit de rar	<i>Allegro</i>	repede
<i>Lento</i>	lent, lin, domol	<i>Andantino</i>	ceva mai repede decât <i>Andante</i>	<i>Vivace</i>	Iute, vioi
<i>Larghetto</i>	rărișor	<i>Moderato</i>	potrivit de repede, moderat	<i>Presto</i>	foarte repede
Termeni care indică schimbarea treptată a tempoului					
<i>Rărire treptată a tempoului</i>		<i>Accelerare treptată a tempoului</i>		<i>Termeni auxiliari</i>	
<i>denumirea</i> <i>/notarea/</i>	<i>semnificația</i>	<i>denumirea</i> <i>/notarea/</i>	<i>semnificația</i>	<i>denumirea</i> <i>/notarea/</i>	<i>semnificația</i>
<i>Rallentando</i> <i>/rall./</i>	rărind trptat mișcarea, încetinând	<i>Accelerando</i> <i>/accel./</i>	accelerând mișcarea, iuțind	<i>Piu...</i>	mai...
<i>Ritardando</i> <i>/ritard./</i>	întârziind (rărind mișcarea)	<i>Stretto</i> <i>/str./</i>	grăbind mișcarea, îngustând	<i>Poco a poco...</i>	puțin câte puțin...
<i>Ritenuto</i> <i>/rit./</i>	reținind	<i>Stringendo</i> <i>/string./</i>	strângând mișcarea, grăbind	<i>Quasi...</i>	aproape ca...
<i>Allargando</i>	lărgind	<i>Animando</i> <i>/anim./</i>	însuflețind	<i>Ad libitum</i>	după voie, liber

SARCINI PENTRU EVALUARE:

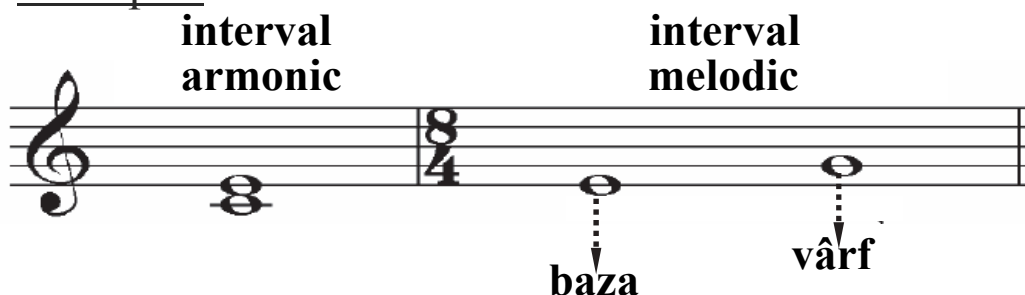
- Explicați ce înseamnă termenul ”tempo” și prezentați clasificarea acestuia.
- Numiți și explicați semnificațiile termenilor ce indică mișcarea uniformă în execuție.
- Numiți și explicați semnificațiile termenilor ce indică schimbarea treptată a tempoului.

2.10 Interval. Tipuri de intervale

Raportul de înălțime dintre două sunete se numește *interval*. Sunetul de jos se numește *baza* intervalului, iar cel de sus – *vârful* intervalului.

Sunetele intervalului sonorizate consecutiv formează un interval *melodic*, iar fiind sonorizate concomitent formează un interval *armonic*.

Exemplu:

Intervalele posedă două mărimi conform cărora ele pot fi identificate: mărimea *cantitativă* – numărul de trepte și mărimea *calitativă* – numărul de tonuri și semitonuri.

Sunt cunoscute intervale *perfecte* (p), *mici* (m), *mari* (M), *micșorate* (–) și *mărite* (+) (Tabelul 6).

Tabelul 6. Intervale

INTERVALUL	Mărimea cantitativă (nr. de trepte)	Mărimea calitativă (nr. de tonuri și semitonuri)	Exemplu
Prima perfectă – 1 p.	I treaptă – I-a treaptă	0 tonuri	
Secunda mică – 2 m.	I treaptă – a II-a treaptă	0,5 tonuri	
Secunda Mare – 2 M.	I treaptă – a II-a treaptă	1 ton	
Terța mică – 3 m.	I treaptă – a III-a treaptă	1,5 tonuri	
Terța Mare – 3 M.	I treaptă – a III-a treaptă	2 tonuri	
Cvarta perfectă – 4 p.	I treaptă – a IV-a treaptă	2,5 tonuri	
Cvarta Mărită – 4 + (triton)	I treaptă – a IV-a treaptă	3 tonuri	
Cvinta micșorată – 5 – (triton)	I treaptă – a V-a treaptă	3 tonuri	
Cvinta perfectă – 5 p.	I treaptă – a V-a treaptă	3,5 tonuri	
Sexta mică – 6 m.	I treaptă – a VI-a treaptă	4 tonuri	
Sexta Mare – 6 M.	treaptă – a VI-a treaptă	4,5 tonuri	
Septima mică – 7 m.	I treaptă – a VII-a treaptă	5 tonuri	
Septima Mare – 7 M.	I treaptă – a VII-a treaptă	5,5 tonuri	
Octava perfectă – 8 p.	I treaptă – a VIII-a treaptă	6 tonuri	

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- 1) Prezentăți noțiunea de interval și explicați ce este baza și vârful intervalului. Exemplificați.

- ‖ Delimitați intervalul armonic și intervalul melodic. Prezentați exemple.
- ‖ Explicați ce înseamnă mărimea *cantitativă* și mărimea *calitativă* a intervalelor. Prezentați exemple.
- ‖ Numiți tipurile de intervale și explicați principiul de construire ale lor.
- ‖ Construiți (în caiete de note) toate tipurile de intervalele (melodic sau armonic) de la orice treaptă a scării muzicale.
- ‖ Realizați analiza intervalelor din piesele de la Anexa 1.

2.11 Consunare. Acord. Armonie. Trison

Îmbinarea simultană a două sau mai multe sunete se numește *consunare*.

Acord este termenul care indică consunarea alcătuită din cel puțin trei sunete suprapuse pe terțe.

Exemplu:

Armonie sunt succesiunile de acorduri sau de consunări, pe care le conține o compoziție muzicală.

Exemplu:

LIMBA NOASTRĂ

Versuri *A. Mateevici*

Muzica *A. Cristea*

Allegretto

Musical score for the song "Limba noastră". It features three staves: S 1 (Soprano 1), S 2 (Soprano 2), and A (Alto). The lyrics are: "Lim - ba noas - tră - i o co - moa - ră". The tempo is marked "Allegretto" and the dynamic is "mf". The score shows vocal lines with lyrics and a piano accompaniment line.

Trison este acordul format din două terțe suprapuse.

Trison Major (Dur) este trisonul format din două terțe în care prima este mare ($3M$) și a doua – mică ($3m.$).

Exemplu:

Musical example of a Major Triad (Trison Major) in G major. The notes are G4, B4, and D5. The intervals are labeled as $3m$ (minor third) and $3M$ (major third).

Trison minor (moll) este trisonul format din două terțe în care prima este mică ($3m.$) și a doua – mare ($3M$).

Exemplu:

Musical example of a Minor Triad (Trison minor) in G minor. The notes are G4, Bb4, and D5. The intervals are labeled as $3M$ (major third) and $3m$ (minor third).

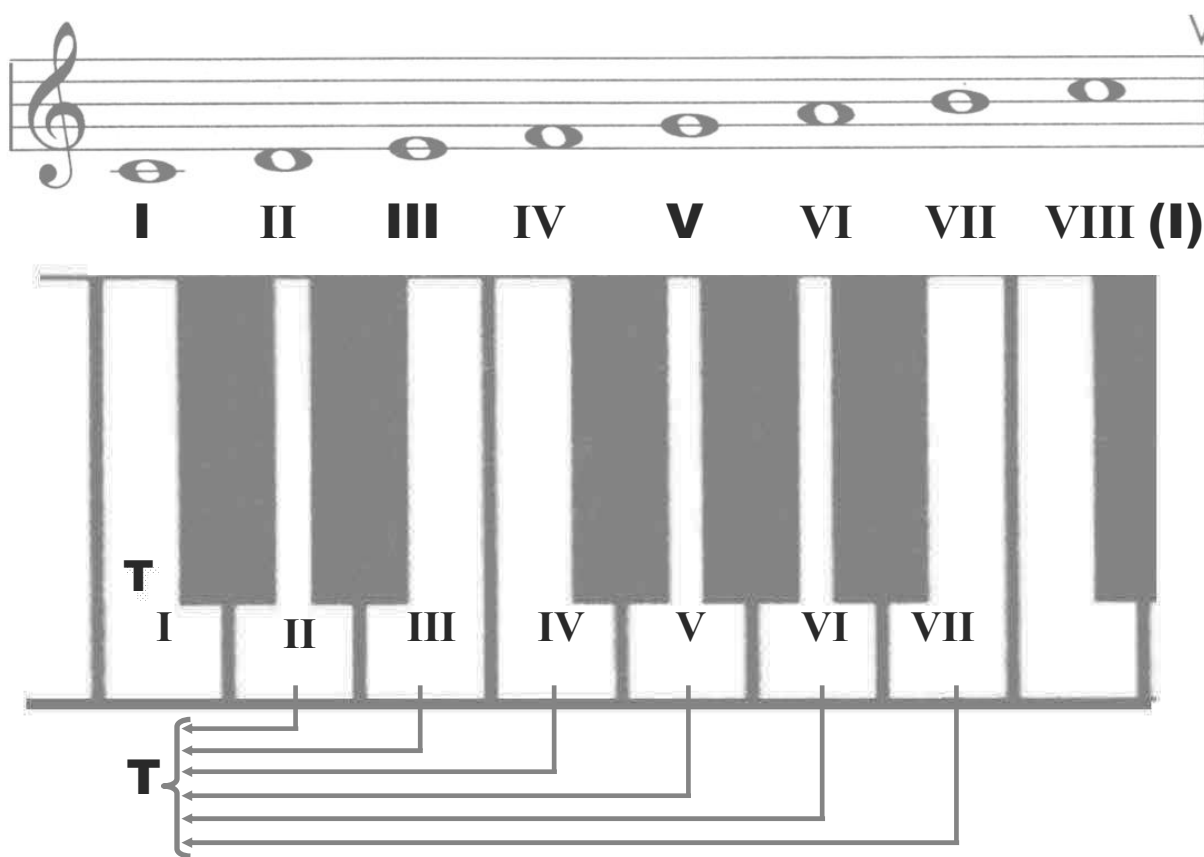
SARCINI PENTRU EVALUARE:

- 1 Delimitați termenii "consunare", "acord" și "armonie".
Prezentați exemple.
- 2 Explicați ce este trisonul și delimitați ce este trisonul major și trisonul minor. Prezentați exemple.

2.12 Sunete stabile și instabile. Tindere. Rezolvare

Sunetele sistemului muzical, care exprimă încheierea ideii muzicale melodice (treptele I, III, V) se numesc *sunete stabile* (Figura 30).

Sunete instabile sunt sunetele sistemului muzical, care nu exprimă încheierea ideii muzicale melodice – treptele II, IV, VI, VII (Figura 30).

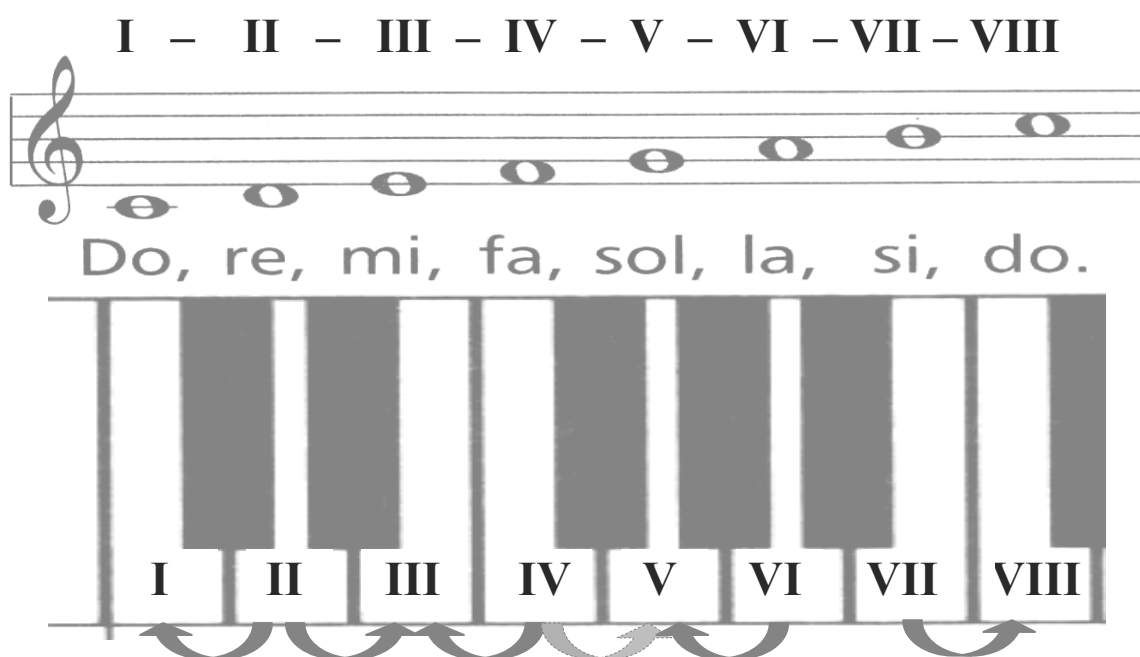

Figura 30. Sunete stabile și instabile. Tonica.

Tonică (T) este sunetul stabil *principal* al unui sistem muzical – I-ma treaptă. Ea reprezintă centrul sonor spre care gravitează funcțional toate celelalte sunete ale scării muzicale (Figura 30).

Tindere înseamnă tendința sunetelor *instabile* de a trece într-un sunet *stabil* (Figura 31).

Figura 31. *Tinderea treptelor instabile spre cele stabile*

Rezolvare este trecerea de la un sunet la altul după tindere.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- } Numiți sunetele stabile și instabile. Explicați ce este Tonica.
- } Delimitați termenii "tindere" și "rezolvare". Exemplificați.

2.13 Mod. Gamă. Tonalitate.

Sructura sistemului muzical, determinată de raportul dintre sunetele stabile și instabile se numește *Mod*. În arta muzicală există două moduri de bază – *major*, care se notează cu silaba "Dur" și *minor*, care se notează cu silaba "moll".

Modul *major* (*Dur*) este modul în care sunetele stabile alcătuiesc un trison *major*.

Exemplu:

T(I) **3M** III **3m** V

Modul *minor* (*moll*) este modul în care sunetele stabile alcătuiesc un trison *minor*.

Exemplu:

T(I) **3m** III **3M** V

Treapta a III-a se numește *treaptă modală* și ea determină caracterul modului: *major* sau *minor*.

Sucesiunea ascendentă sau descendentă a sunetelor de la *tonică* (T) până la *octava* (8) ei superioară sau inferioară se numește *gama*.

Modul construit de la unul din sunetele scării muzicale și reprezintă complexul sunetelor aranjate *arbitrar* (nu în ordine

consecutivă, după cum este în cazul gamelor) se numește *tonalitate*.

→ Construcția interioară a tonalităților *majore (DUR)*:

T – T – 1/2 – T – T – T – 1/2

→ Construcția interioară a tonalităților *minore (moll)*:

t – 1/2 – t – t – 1/2 – t – t

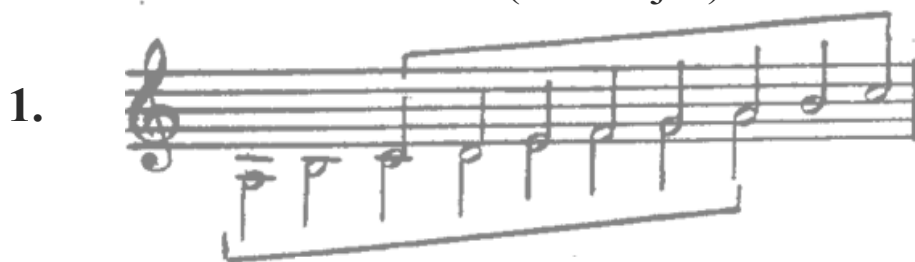
Tonalitățile majore (DUR) cu diezi (# – is) se construiesc din cvintă perfectă în cvintă perfectă (5 p = 3,5 tonuri) în *ascendență*.

Tonalitățile majore (DUR) cu bemoli (b – es) se construiesc din cvintă perfectă în cvintă perfectă (5 p = 3,5 tonuri) în *descendență*.

Tonalitățile care se situează la un interval de o *terță mică* (3m = 1,5 tonuri) în jos de cele *majore* se numesc *tonalități minore (moll)*.

Tonalitățile care sunt alcătuite din aceeași materie sonoră, dar se *deosebesc* prin *tonică* și *mod* se numesc *tonalități paralele*. De exemplu:

C-Dur (Do Major)

a-moll (la minor)

C-Dur (Do Major)

a-moll (la minor)

Tonalități enarmonice sunt tonalitățile, care sună identic (având aceeași înălțime și construcție), dar se numesc și notează (grafic) diferit.

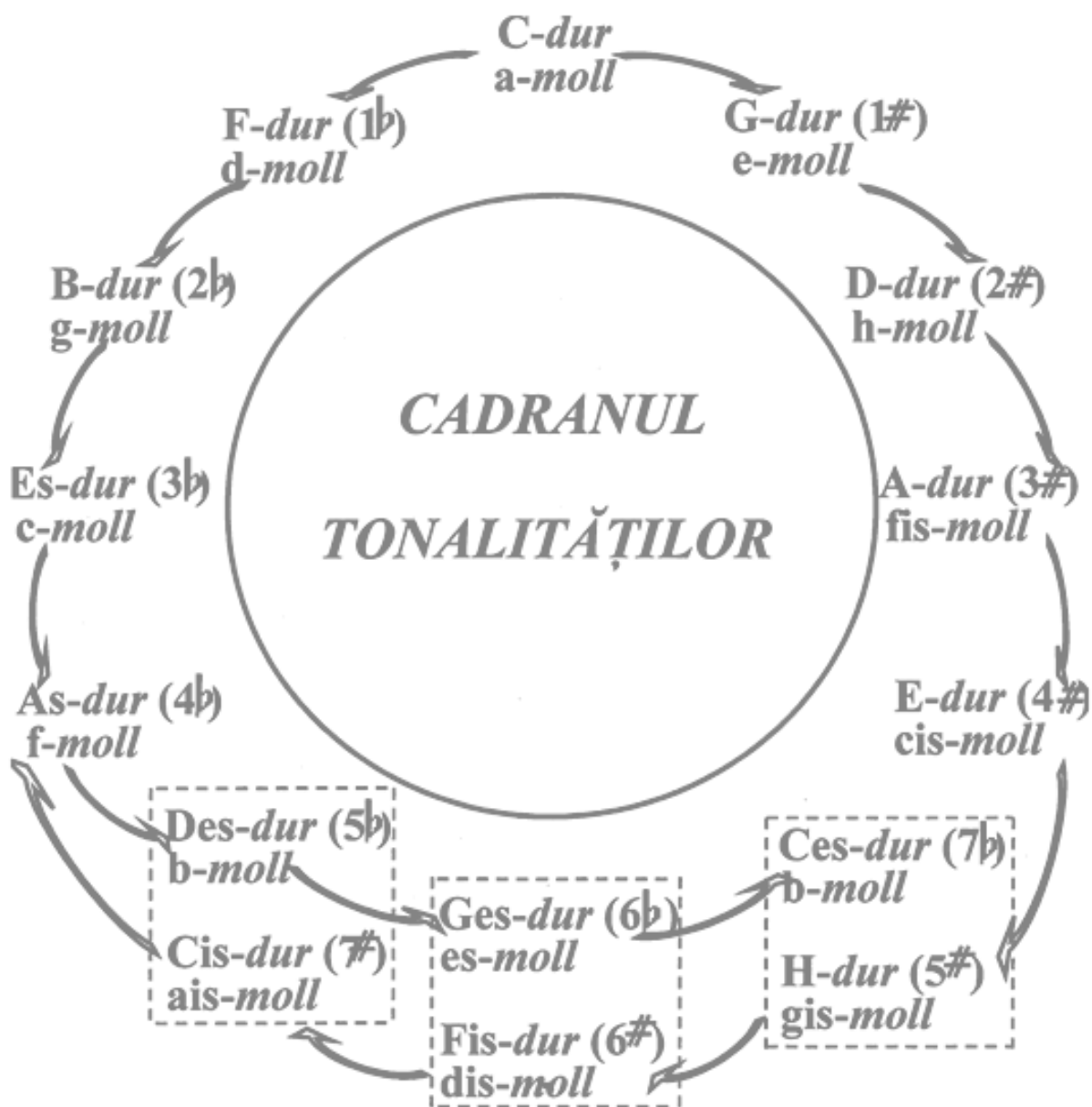
Exemplu:

H-Dur
(Si Major)

Ces-Dur
(Do bemol Major)

Tonalitățile omonime sunt tonalitățile cu aceeași tonică, dar moduri diferite. Ele se deosebesc prin trei alterații constitutive: *diezi* ($\sharp$ - *is*) și *bemoli* ($\flat$ - *es*).

Cadrantul (spirală) tonalităților constituie sistemul practic în care toate tonalitățile cu *diezi* și *bemoli* sunt dispuse prin *cvinte perfecte ascendente și descendente* (Figura 32).

Figura 32. Cadrantul tonalităților

Piesele „Melodie” (de W. A. Mozart), „Arici, pogonici” (din folclorul copiilor) și „Ieși, fetiță, la porțiță” (transcris de A. Tamazlâcaru) sunt scrise în tonalitatea *majoră fără nici un semn de alterație* la cheie – *Do Major (C-Dur)* și se încheie cu una din treptele stabile ale scării muzicale *Do*: „Melodie” se termină cu prima treaptă a modului – nota *do* din *prima octavă*

(c^1); „Arici, pogonici” – cu a III-a treaptă (terța modului) – nota *mi* din *prima octavă* (e^1); „Ieși, fetiță, la porțiță” – cu a V-a treaptă (cvinta modului) – nota *sol* din *prima octavă* (g^1):

Melodie

Muzica: Wolfgang Amadeus Mozart

Hai co - pii cân - tați în cor, As - cul - tați la di - ri -
 jor. Vă dau to - nul de cân - ta - re, Dar să nu stri -
 gați prea ta - re, Vai de mi - ne! Ce-ați fă - cut? Mult prea
 ta - re-ați în - ce - put.

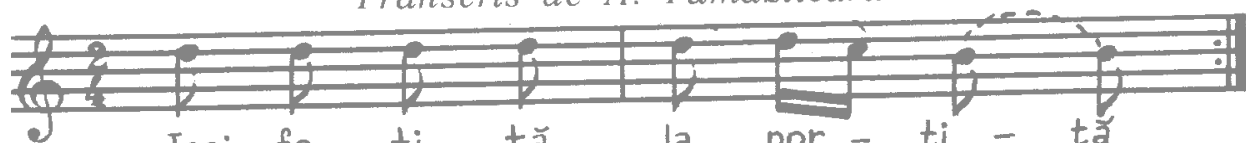
ARICI, POGONICI

Din folclorul copiilor

Frun - ză ver - de trei a - glici,
 A - rici, a - rici, po - go - nici,
 A - rici, po - go - nici! Hai la moa - ră,
 A - rici, po - go - nici! Și ia fa - ta
 de te - n - soa - ră, A - rici, po - go - nici!
 lui Ci - coa - ră, A - rici, po - go - nici!

IEȘI, FETIȚĂ, LA PORTIȚA

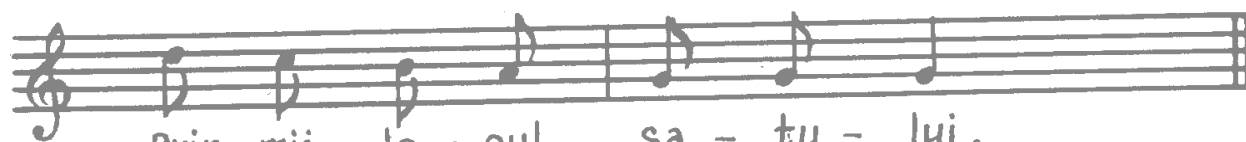
Transcris de A. Tamazlîcaru

Ieși, fe - ti - ță, la por - ti - ță
Că te-aș-teap-tă Fi - li - don,
Fi - li - don fe - cior de domn
Cu ti - chi - e din frîn - ghi - e
și pa - nă de cio - cîr - li - e,

Cu că - ru - ța Ra - du - lui,
Cu cai îm - pă - ra - tu - lui.

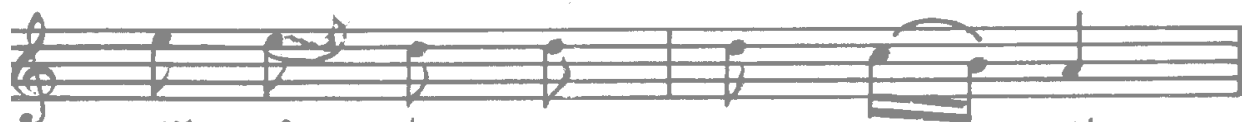
Prin mij - lo - cul sa - tu - lui.

Piesa „Doamne, suferința Ta” este scrisă în tonalitatea *la minor* (*a-moll*), care se află la o terță mică (3m) mai jos de tonalitatea *Do Major* (*C-Dur*), fiind *paralela* ei fără nici un semn de alterație la cheie și se termină cu I-ma treaptă a modului – nota *la* din *prima octavă* (a^1):

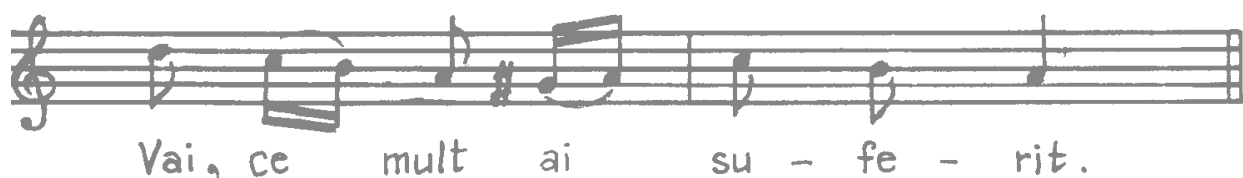
DOAMNE, SUFERINȚA TA

Doam-ne, su - fe - rin - ța Ta,
Mă gîn - desc me - reu la ea,

Mă gîn - desc ne - con - ti - nit,

Piesa „Tricolorul” (de C. Porumbescu) este scrisă în tonalitatea *Sol Major (G-Dur)*: are un diez la cheie – *fa diez (fis)* și se încheie cu I-ma treaptă a modului – nota *sol* din *prima octavă (g¹)*:

TRICOLORUL

Muzica și versurile de C. Porumbescu

Trei cu - lori cu - nosc pe lu - me, Ce le
 țin ca sfânt o - dor, Sunt cu - lori de-un vechi re -
 nu - me, A - min - tiri de un po - por. Sunt cu -
 lori de-un vechi re - nu - me, A - min - tiri de-un brav po - por.

Cîntecul popular „Foaie verde, siminoc” este scrisă în tonalitatea *mi minor (e-moll)*, care se află la o terță mică (3m) mai jos de tonalitatea *Sol Major (G-Dur)*, fiind *paralelă* ei cu

aceeași armură tonală –*un diez* la cheie (*fa diez–fis*) și se încheie cu I-ma treaptă a modului – nota *mi* din *prima octavă* (e^1):

FOAIE VERDE SIMINOC

Cîntec popular

Foa - ie ver - de si - mi - noc,
 Să-n - vîr-tim ho - ra cu foc și - na-in - te,
 și - na-poi, Cum se joa - că pe la noi.

Piesa „Țărișoara mea” (de Gr. Vieru) este scrisă în tonalitatea *Re Major* (*D-Dur*), avînd doi *diezi* la cheie – *fa diez* (*fis*) / *do diez* (*cis*) și se încheie cu prima treaptă a modului – nota *re* din *octava a doua* (d^2):

ȚĂRIȘOARA MEA

Muzica și versurile de Gr. Vieru

Am o ca - să prin-tre ra - muri, Ță - ri - șoa - ra mea,
 Am un sat în - treg de nea - muri, Ță - ri - șoa - ra mea,
 Am un co - dru, o cîm - pi - e, Tă - ri - șoa - ra mea.

Am un grai ce-mi pla-ce mi-e, Tă-ri-șoa-ra mea!
Tă-ri-șoa-ra mea!

Piesa „O, Isuse, mila Ta” este scrisă în tonalitatea *si minor* (*h-moll*), care se află la o terță mică (3m) mai jos de tonalitatea *Re Major* (*D-Dur*), fiind *paralelă* ei cu aceeași armură tonală – *doi diezi* la cheie (*fa diez – fis / do diez – cis*) și se finisează cu I-ma treaptă a modului – nota *si* din *octava mică* (*h*):

O, ISUSE, MILA TA

Inf. Nina CHIRIAC, a.n. 1953, s.
Chetris, Fălești

O, I-su-se, Mi-la Ta,
De noi nu Te de-păr-ta,
O, I-su-se Mi-la Tă,
De noi nu Te de-păr-ta.

Piesa „Luci, soare, luci” din folclorul copiilor este scrisă în tonalitatea *Fa Major (F-Dur)*, având un bemol la cheie – *si bemol (b)* și se încheie cu prima treaptă a modului – nota *fa* din prima octavă (*f¹*):

LUCI, SOARE, LUCI

Din folclorul copiilor

Luci, soa-re, luci, Că ți-oi spar-ge nuci,
Dar să-ți dau a - lu - ne, Că e - le-s mai bu - ne.

The image shows two staves of musical notation in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes.

Piesa „Copilărie” din folclorul copiilor este scrisă în tonalitatea *re minor (d-moll)*, situată la o terță mică (3m) mai jos de tonalitatea *Fa Major (F Dur)*, fiind paralelă ei cu aceeași armură tonală – un bemol la cheie (*si bemol – b*) și se finisează cu prima treaptă a modului – nota *re* din prima octavă (*d¹*):

COPILĂRIE

din folclorul copiilor

Dragi co - pii din lu - mea-n - trea - gă, Flori al - bas - tre,
Toa - te gân- du - ri - le noas - tre Se în - dreap - tă
mân - dre flori. că - tre voi. Co - pi - lă - ri - a n-o vom ui - ta.
Nu ne mai în - tâl - nim cu ea. nim cu ea.

The image shows three staves of musical notation in treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The melody consists of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the notes. There are repeat signs with first and second endings indicated by 'I' and 'II'.

Piesa „Dulce-i lumea din poveste” este scrisă în tonalitatea *Si bemol Major (B-Dur)*, având *doi bemoli* la cheie – *si bemol (b) / mi bemol (es)* și se încheie cu prima treaptă a modului – nota *si bemol* din *prima octavă (b¹)*:

DULCE-I LUMEA DIN POVESTE

Larghetto

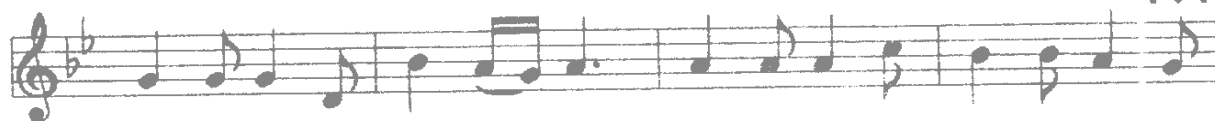
1. Dul-ce-i lu - mea din po-ves - te, pu - iul ta - - - tei, pui,

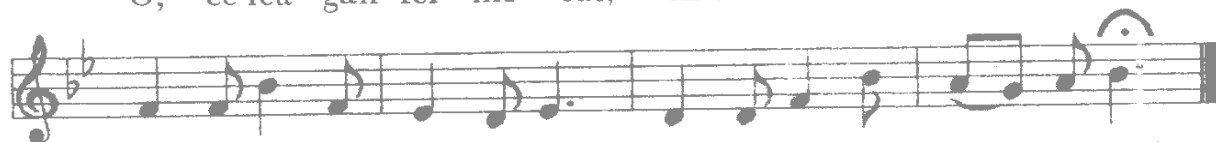
cu pi - tici, cu flori pe creș - te, pu - iul ta - tei, pui,

cu cup-to - rul din răs - cru-ce, cu că-suți de tur - tă dul - ce.

O, ce lea - găn fer - me - - cat, cînd vrea ma-ma să te cul-ce,

în - să nu-i a - - - de - vă - rat, în - să nu-i a - - - de - - - vă-rat !

Melodia populară de joc „Hora” este scrisă în tonalitatea *sol minor (g-moll)*, care se află la o terță mică (3m) mai jos de tonalitatea *Si bemol Major (B-Dur)*, fiind *paralelă* ei cu aceeași armură tonală – doi *bemoli* la cheie (*si bemol –b / mi bemol -es*) și finisează cu prima treaptă a modului – nota *sol* din *prima octavă (g¹)*:

HORA

Melodie populară de joc

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- 1. Prezentăți noțiunea de *mod*. Spuneți ce moduri de bază există și care sunt caracteristicile lor.
- 2. Delimitați noțiunile *gama muzicală* și *tonalitatea*. Prezentăți construcția interioară a tonalităților majore și minore.
- 3. Explicați ce sunt tonalitățile paralele, enarmonice și omonime. Exemplificați.
- 4. Explicați ce este cadranul tonalităților.
- 5. Construiți prin procedeele studiate și denumiți tonalitățile *majore* care au ca tonică notele *mi*, *la*, *fa*, *sol*.
- 6. Construiți prin procedeele studiate și denumiți tonalitățile *minore* care au ca tonică notele *sol*, *la*, *si*, *do*.
- 7. Identificați tonalitățile în care sunt scrise piesele din Anexa 1 și explicați procedura aplicată în acest sens.

2.14 Melodie. Desen melodic. Linie melodică. Punctul culminant.

Ideea muzicală exprimată de o singură voce se numește *melodie*. Ea este baza/ temelia muzicii.

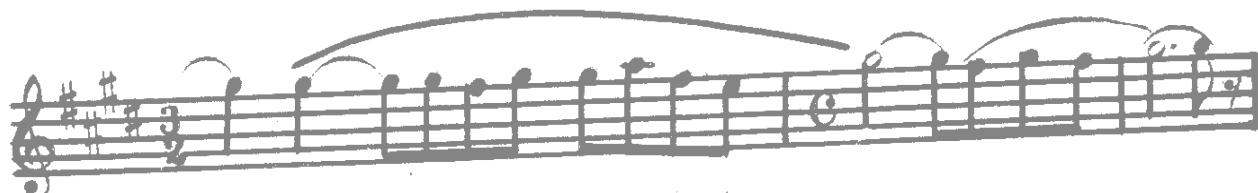
Desenul melodic este constituit din toate deplasările melodiei în ascendență, în descendență și la același nivel. Sunt cunoscute mai multe *forme ale desenului melodic*.

Exemple:

- *repetarea* sunetului în opera "Fidelio" de L. Beethoven –

- *reluarea* sunetului în "Concertul pentru pian" de S. Rahmaninov –

- mișcarea *ascendentă* a sunetelor în "Mazurca" op.7 nr.1 de F. Chopin –

- mișcarea *descendentă* a sunetelor în "Studiul simfonic" de R. Schumann –

- mișcarea *ondulatorie* a sunetelor în piesa ”Dans popular moldovenesc” –

Linia melodică constituie desenul ritmic-melodic. Succesiunea intervalelor din cadrul unei melodii îi conferă acesteia un anumit contur melodic, ceea ce și este numit *linie melodică*.

Punctul culminant (culminația) este cel mai acut sau cel mai grav sunet dintr-o lucrare muzicală, pe care îl atinge melodia.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- } Delimitați termenii: melodie, desen melodic, linie melodică și punctul culminant.
- } Identificați melodia, desenul melodic, linia melodică și punctul culminant în piesele din Anexa 1.

2.15 Factura muzicală

Felul în care se expune materialul sonor într-o lucrare se numește *factura*.

În literatura muzicală sunt atestate două tipuri de factură:

- *factura omofonică* – factura în care există o singură melodie principală, însoțită de un acompaniament alcătuit din acorduri.
- *factura polifonică* – factura în care vocile, deși unite prin armonie, sunt în același timp independente și au aceeași importanță.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- | Explicați ce este factura muzicală și numiți tipurile de factură muzicală.
- | Delimitați factura omofonică și polifonică.
- | Identificați facturile muzicii audiate la radio și TV.

2.16 Melisme

Notele (sau figurile melodice) auxiliare, care se adaugă notelor de bază pentru a înfrumuseța melodiile se numesc *melisme (note ornamentale)*. Sunt cunoscute următoarele tipuri de melisme:

- *Apogiatura* – ornamentul melodic format din una sau mai multe note de durată scurtă care se scriu lângă una din notele de bază ale melodiei.

Apogiatura care în execuție ia o valoare minimală din nota pe lângă care este scrisă se numește *apogiatura scurtă* și este de mai multe tipuri:

- apogiatură *scurtă superioară* –

- apogiatură *scurtă inferioară* –

- apogiatura *dublă superioară* – ;

- apogiatura *dublă inferioară* –

- apogiatura *triplă superioară* –

- apogiatura *triplă inferioară* –

Apogiatura formată din patru și mai multe note de durată scurtă se numește *apogiatura multiplă*.

Apogiatura care în execuție ia o jumătate din durata notei binare lângă care este scrisă, sau două treimi din durata ternară *apogiatură lungă*.

■ *Mordent* – alternarea rapidă a notei principale cu nota auxiliară superioară sau inferioară și revenirea la nota principală. Există două tipuri de mordent:

- mordent simplu *superior*

- mordent simplu *inferior*

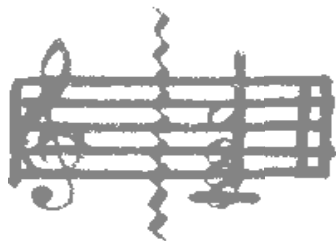
■ *Grupet* – ornamentul format dintr-un grup de note, în care cea principală alternează cu nota auxiliară superioară și inferioară:

■ *Tril* – alternarea uniformă și rapidă a notei principale cu nota auxiliară superioară. Spre exemplu:

- *Arpeggiato* – executarea succesivă a sunetelor unui acord:

- *Glissando (gliss)* – alunecarea rapidă de la o notă la alta prin sunetele intermediare. Sunt cunoscute două tipuri de glissando:

1) *ascendent* –

2) *descendent* –

SARCINI PENTRU EVALUARE:

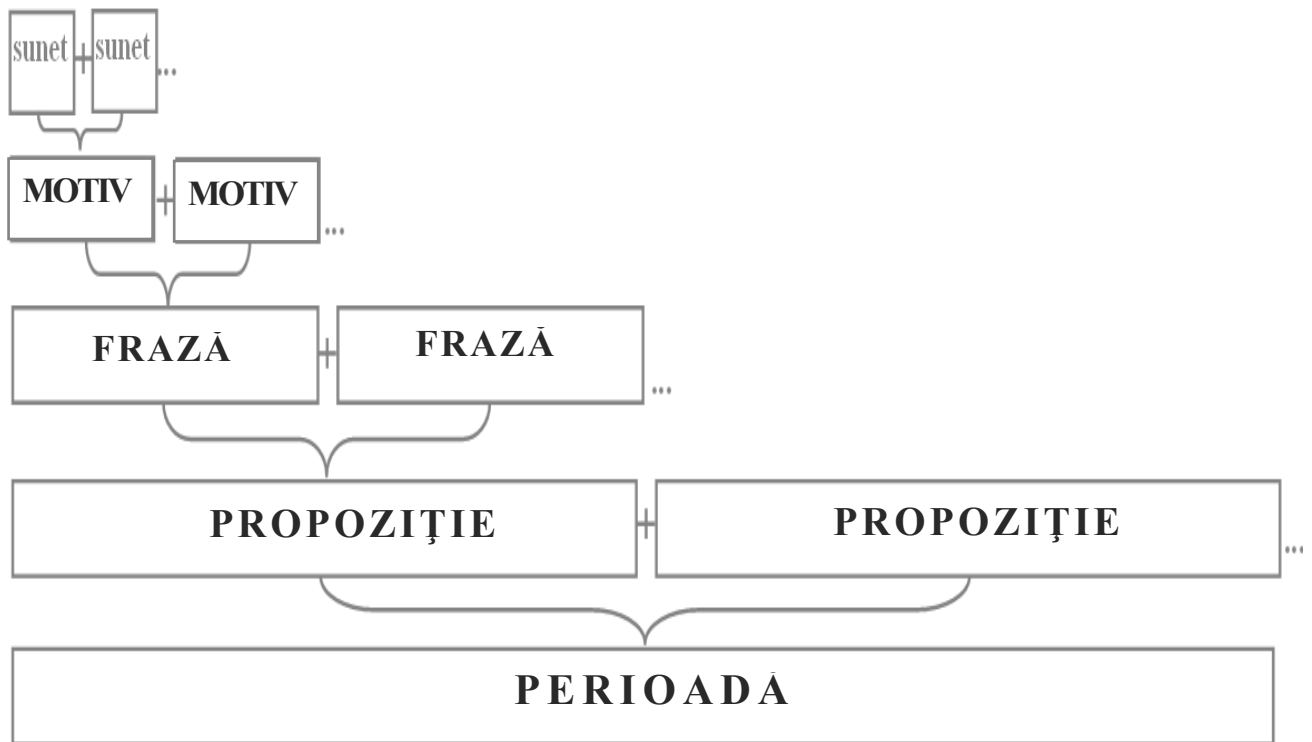
- } Definiți noțiunea de melisme și numiți tipurile de melisme.
- } Explicați ce este apogiatura și descrieți tipurile acesteia. Prezentați exemple și modalitatea de notare grafică ale lor.
- } Explicați termenul ”mordent” și descrieți tipurile acestuia. Prezentați prin exemple modalitatea de notare grafică ale lor.
- } Delimitați noțiunile ”grupet”, ”tril”, ”arpeggiato” și ”glissando”. Prezentați prin exemple modalitatea de notare grafică ale lor.
- } Identificați melismele în repertoriile școlare.

2.17 Forma muzicală

În sens larg, *forma muzicală* este totalitatea mijloacelor de expresie muzicală, ce întruchipează conținutul emoțional al lucrării muzicale. În sens îngust, *forma muzicală* – structura lucrării muzicale (construcția compozițională, compoziția), adică conexiunea părților ei, determinate de caracterul de expunere și dezvoltare a materialului melodico-tematic, particularităților ritmului, armoniei etc.

Pe parcursul istoriei dezvoltării muzicii s-au cristalizat tipuri relativ stabile ale formei muzicale, bazate pe anumite principii de realizare a imaginilor muzicale, a contrapunerii și dezvoltării lor. Aceste principii – repetările, contrastările, modificările/ schimbările (variarea, prelucrările melodico-tematice) etc. – sunt determinate de caracterul specific al muzicii ca artă temporală. Ele se determinau deja în creația muzicală populară și au obținut o dezvoltare continuă în arta muzicală profesionistă.

Elemente ale formei muzicale le constituie *motivul, fraza, propoziția, perioada*. Totalitatea corelațiilor dintre părțile componente ale creațiilor muzicale se numește *sintaxa muzicală* (Figura 33).

Figura 33. Sintaxa muzicală

Confruntarea a două perioade (asemănătoare sau contrastante după caracter) conduce la *forma simplă bipartită*.

Forma simplă tripartită se construiește pe baza confruntării a două părți după principiul contrastului sau a modificării teme muzicale cu repetarea (întocmai sau variată) primei părți la sfârșitul lucrării (ABA sau AA1A).

Principiul de modificare, folosit, într-o măsură mai mare sau mai mică, în diverse forme muzicale se află la baza *forme de variațiune independentă*.

Alternarea repetată a unei construcții cu alte diverse construcții formează *rondo-ul* (ABACA).

Formele menționate sunt caracteristice pentru alte genuri muzicale, precum sunt *cântecul* (romanța), *dansul* și *marșul*.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

- ‖ Definiți termenii de *formă* muzicală și *sintaxă* muzicală.
- ‖ Numiți elementele structurale ale formei muzicale.
- ‖ Caracterizați formele *monopartită*, *bipartită simplă*, *tripartită simplă*, *de variațiune* și *rundu-ul*.
- ‖ Realizați analiza formei pieselor din manualele școlare de Educație Muzicală.

2.18 Abrevierile în muzică

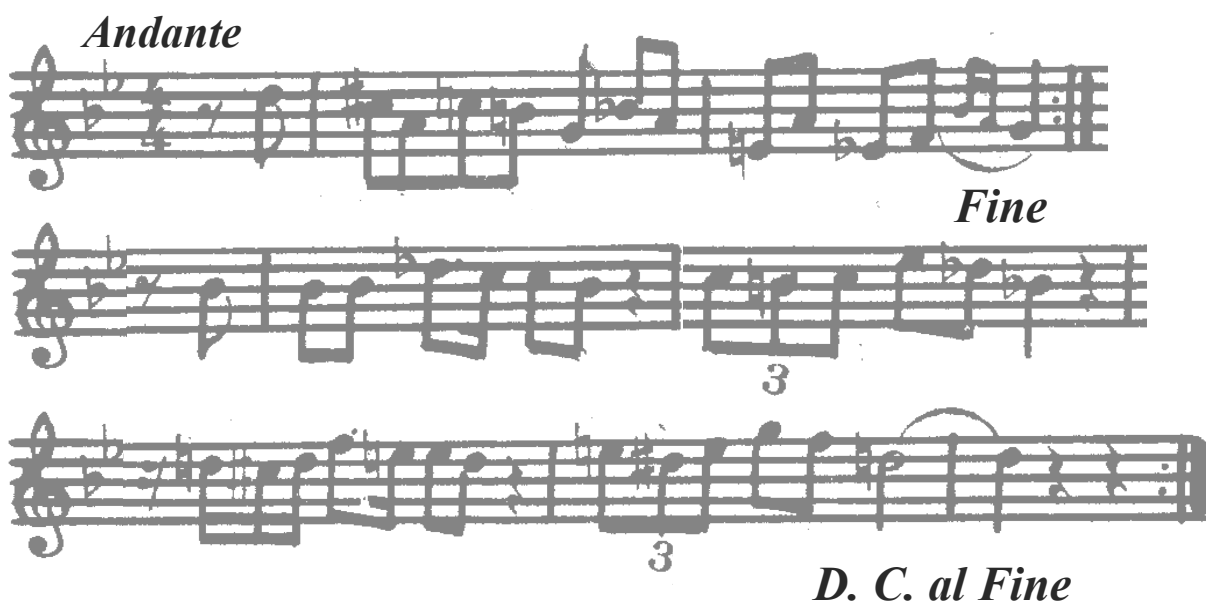
Semnele cu ajutorul cărora se prescurtează și se simplifică scrierea muzicii se numesc *abrevieri*. Sunt cunoscute următoarele tipuri de abrevieri: semne de repetare – *repriza*, *da capo*, *segno* (*senio*), *vide*, *bis*; semn de întoarcere și depășite – *volta* și semne de prescurtare – *tremolo* (*tremolando*), *con ottava*.

Repriza este semnul grafic ce indică necesitatea repetării/reluării exacte (de două sau mai multe ori) a părților mai mari dintr-o compoziție muzicală, indicată pe portativ prin bare de reluare – *barres de reprise*, care reprezintă două bare paralele verticale (una subțire și una groasă) și două puncte plasate de partea textului muzical ce urmează a fi repetat – dreapta sau stânga (Figura 34).

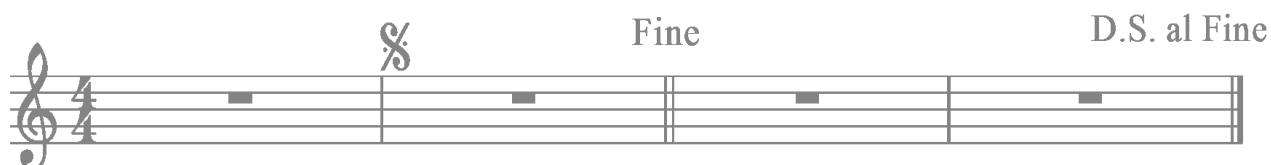

Figura 34. Repriza

Da capo – noțiune care indică faptul că parte a treia dintr-o compoziție muzicală (constituită din trei părți), reprezintă repetarea exactă a primei părți. În loc de a o reproduce, la sfârșitul părții a doua se scriu cuvintele *Da capo al Fine*, ceea ce înseamnă *de la început până la sfârșit*. În textele muzicale pot fi întâlnite și doar inițialele *D.C. al F.* sau *D.C.* Cuvântul *Fine* se notează pe locul unde se sfârșește repetarea. Drept exemplu este piesa „Toamna”, op. 26 de E. Grieg:

Segno (‰) – semn grafic, care indică locul (se scrie deasupra aceluși loc) de unde urmează să înceapă repetarea în cazul, în care prima parte a piesei muzicale nu se repetă de la început, iar la sfârșitul părții a doua se notează *Da segno al Fine* (*D.S. al Fine*), ceea ce înseamnă *de la semn până la sfârșit*:

Vide (⊕) – semn grafic, care se folosește în cazurile când se dorește a omite o parte dintr-o compoziției muzicală. Acest semn se mai numește *coda*, adică – la *sfârșit* (la ”coadă”). Fragmentul muzical cuprins între două *vide*, la ultima repetare, se omite. Exemplu:

Vide se folosește, de obicei, în lucrările de proporții mari – opere, oratorii, cantate etc., unde pot fi omise anumite părți mai dificile, fiind destinate doar interpreților virtuoși.

Bis – noțiune, care se scrie deasupra unei măsuri în cazurile când fragmentul muzical respectiv va trebui să fie repetat. Cu același scop se utilizează și unul din cele două semnele grafice, scrise nemijlocit pe portativ (în măsura respectivă):

Pentru repetarea unei figuri ritmico-melodice se scriu linii oblice, numărul cărora indică durata figurilor ritmice se ce repetă sau o linie oblică punctată cu o cifră deasupra, care indică numărul repetării figurilor ritmice.

De exemplu:

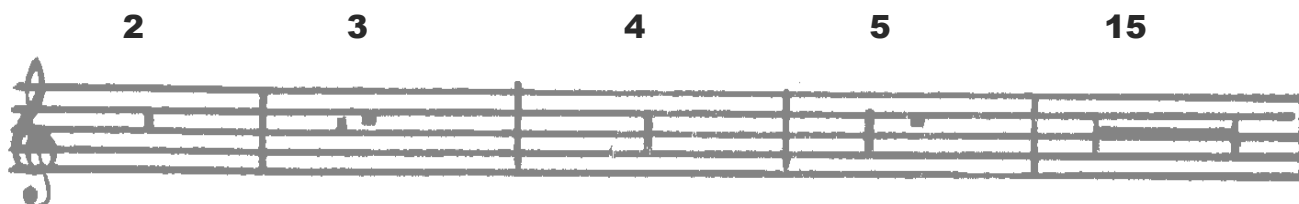
– se scrie

– se execută

Pauzele pentru mai multe măsuri de același fel se prescurtează prin indicarea cu cifre a numărului de măsuri (prevăzute cu pauze) deasupra portativului:

Volta – semn grafic utilizat pentru a indica necesitatea repetării unei părți dintr-o compoziție muzicală (sau a întregii lucrări) cu un alt sfârșit. *Volta* – paranteza patrată cu inscripția *I-ma volta* (prima oară), se scrie deasupra ultimelor măsuri ale primului final, iar deasupra măsurilor din finalul al doilea se scrie paranteza patrată cu inscripția *2-da volta - seconda volta*, ceea ce înseamnă *a doua oară* sau cifra 2. De exemplu:

1.

2.

3.

În Figura 35 sunt indicate prin săgeți pasajele, care trebuie să fie interpretate, conform voltelor.

I-ma oară:

a II-a oară:

Figura 35. Pasajele pentru interpretare conform voltelor

Tremolo (tremolando) – alternarea rapidă a două sunete, intervale sau acorduri. De exemplu:

1. Tremolo pe două sunete

– se scrie

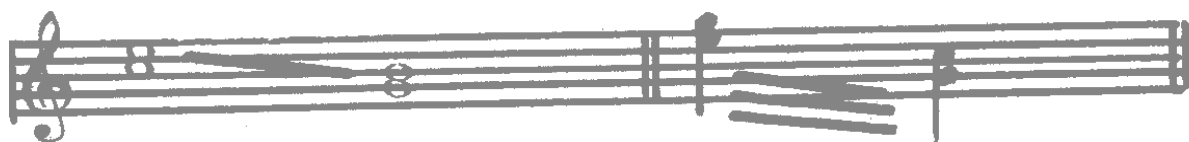

– se execută

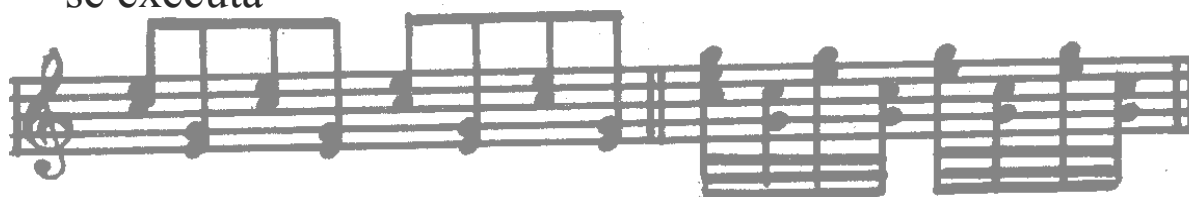

2. Tremolo pe două intervale

– se scrie

– se execută

Repetarea uniformă a unui sunet sau a unui acord dintr-o măsură se indică prin linii oblice. Numărul lor corespunde duratei sunetului. Pentru repetarea unei note întregi liniile oblice se scriu deasupra sau sub ea; pentru repetarea duratelor mai mici (doimi, pătrimi etc.) se scriu transversal pe baston. Durata totală a repetării se indică prin durata obișnuită a notelor. De exemplu, *repetarea unei note întregi:*

– se scrie

– se execută

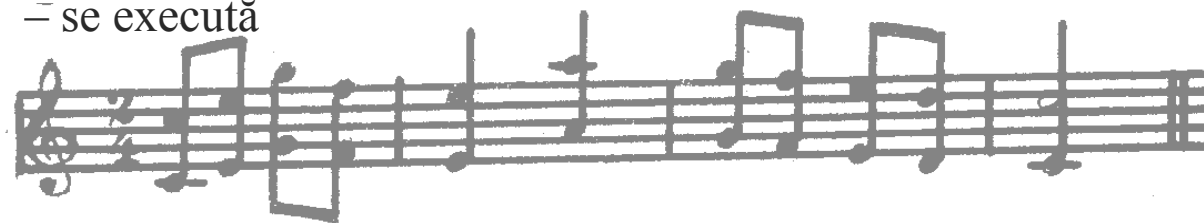
Con ottava – noțiune care se scrie deasupra sau sub linia melodică a vocii care se dublează la o octavă (8) mai sus sau mai jos: *con ottava alta* sau *con ottava bassa*, ceea ce înseamnă cu o octavă mai sus sau cu o octavă mai jos. De exemplu:

1.
– se scrie

con ottava alta

– se execută

2.
– se scrie

con ottava alta 8----- etc.

– se execută

etc.

Termenul *con ottava* se utilizează mai frecvent pentru muzica destinată pianului și, mai cu seamă, orgii. Prescurtat *con ottava* se notează prin *con 8*, *col 8* sau *all 8*.

SARCINI PENTRU EVALUARE:

-)} Explicați ce sunt abrevierile în muzică și numiți tipurile de abrevieri.
-)} Caracterizați termenul *repriza* și prezentați semnul grafic al acesteia în textele muzicale din manualele școlare de Educație Muzicală.
-)} Explicați ce indică termenul *Da capo* și prezentați-l în repertoriile școlare.
-)} Caracterizați termenii *segno* și *vide*. Prezentați semnele grafice ale acestor termeni și identificați-i în textele muzicale din manualele școlare de Educație Muzicală
-)} Definiți noțiunea ”bis” și demonstrați semnul grafic respectiv, explicând modalitatea de aplicare a acestuia.
-)} Explicați ce este și pentru ce se utilizează *volta*. Demonstrați semnul grafic al voltei în textele muzicale din manualele școlare de Educație Muzicală și demonstrați efectul acestuia.
-)} Descrieți ce este *tremolo*, prezentând semnul grafic și modul de interpretare a muzicii cu indicare lui în texte.
-)} Explicați termenul ”Con ottava” și modalitățile de notare și executate lui.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandrescu D. Teoria muzicii. Vol. I. - București: Editura Kitti, 1997.
2. Curriculum pentru disciplina Educație Muzicală. Clasele I-IV. – Chișinău: 2010.
3. Educație Muzicală. Manuale pentru clasele 1, 2, 3, 4. – Chișinău: Știința.
4. Enciclopedia muzicală. – Chișinău: Lumina.
5. Gagim I. Dicționar de muzică. – Chișinău: Știința, 2008.
6. Giuleanu V., Iusceanu V. Tratat de teoria muzicii. – București: Editura Muzicală, 1986.
7. Tcaci E. Mic dicționar muzical. – Chișinău: Editura Cartea Moldovenească, 1972.
8. Țurcan L., Doga E. Teoria elementară a muzicii. – Chișinău: Lumina, 1991.
9. Vodă-Nuțeanu D. Armonie. Vol. I. – București: Editura Muzicală, 2006.

Webografie:

10. <http://ru.scribd.com/doc/80690062/Sunetul-Muzical-Si-Proprietatile-Lui#scribd>. [vizitat 24.06.2015, 7.00].

11. <http://www.scritub.com/timp-liber/muzica/Sunetul222231118.php> [vizitat 06.08.2015 : 07.13].
12. <https://www.google.com/search?q=imagini+urechea+medie&tbm=isch&imgi> [vizitat 08.08.2015 : 14.30].
13. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Ureche> [vizitat 08.08.2015 : 14.55].
14. <http://www.rasfoiesc.com/hobby/muzica/Sunet-muzical-si-zgomot97.php> [vizitat 24.06.2015, 8.10].
15. <http://phantoms.ro/nota-thorn-ie-muzicala-t12860.html> [vizitat 24.06.2015, 9.00].

ALUNELUL*(melodie populară de joc)***Vivo**

The musical score for 'ALUNELUL' is written in 2/4 time and a key signature of one flat (B-flat). It consists of four staves of music. The first two staves contain the main melody, with the second staff ending with a fermata. The third staff begins with a repeat sign and contains a variation of the melody. The fourth staff concludes the piece with a double bar line and repeat dots.

TREI CULORI

Muzica: Ciprian Porumbescu

Maestoso

The musical score for 'TREI CULORI' is written in 3/4 time and a key signature of one sharp (F#). It consists of three staves of music. The first staff begins with a mezzo-forte (*mf*) dynamic marking. The second staff continues the melody. The third staff features a fortissimo (*f*) dynamic marking and concludes with a double bar line.

PITIGOIUL

Muzica: Dumiru Gheorghiuță

Moderato §

Musical score for "Pitigoiuul" in G major, 2/4 time, Moderato. The score consists of four staves. The first two staves contain the main melody. The third staff is labeled "Refren:" and contains a four-measure refrain. The fourth staff concludes the piece with a triplet and a final cadence.

HORA ALBĂ

Muzica: Dumiru Gheorghiuță

Tempo di hora

Musical score for "Hora Albă" in G major, 6/8 time, Tempo di hora. The score consists of two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 6/8 time signature. The second staff concludes the piece with a final cadence.